

AMSTERDAMER BEITRÄGE ZUR
ÄLTEREN GERMANISTIK

Begründet von
Cola Minis†

In Verbindung mit
J.A. Huisman, A.D. Kylstra, A.H. Touber,
und A.L. Vos

herausgegeben von
Arend Quak und Paula Vermeyden

Band 40–1994

The logo for Rodopi, featuring the word "Rodopi" in a highly decorative, calligraphic script font.

AMSTERDAM - ATLANTA, GA 1994

HET -s-MEERVOUD IN HET VROEGSTE AMBTELIJKE MIDDELNEDERLANDS*

door Ann Marynissen - Leuven

0. Inleiding

De meervoudsuitgang -s, een van de twee produktiefste meervoudsmorfemen in het Nederlands, heeft al heel wat taalkundigen aan het denken gezet en aan het werk gezet. Over de oorsprong van het -s-meervoud in het Nederlands is eerder o.m. in dit tijdschrift een debat gevoerd¹; ik wil op mijn beurt een bijdrage leveren aan de discussie op basis van een analyse van alle vindplaatsen uit de ambtelijke teksten van het Corpus Gysseling.

Het -s-meervoud kwam aan bod in het proefschrift waarop ik op 24 mei 1993 promoveerde aan de K.U. Leuven, nl. "De flexie van het substantief in het 13de-eeuwse ambtelijke Middelnederlands. Een taalgeografische studie". Promotor was prof. dr. J. Goossens. Voor dit proefschrift kon ik beschikken over alle attestaties van substantieven uit de reeks ambtelijke bescheiden van het Corpus Gysseling in elektronische vorm². Dank zij het gelemmatiseerde en gecodeerde computerbestand werd niet alleen het tijdrovende excerpteerwerk aanzienlijk verlicht, maar kan mijn studie ook aanspraak maken op volledigheid, wat het onderzochte materiaal betreft³.

Mijn onderzoek had als doel een synchrone, structurele beschrijving te maken van het nominale flexiesysteem dat in de 13de eeuw in de diverse dialectregio's van het Nederlandse taalgebied gangbaar was. In tegenstelling tot het huidige Nederlands, waarin de verschillende vormcategorieën grotendeels zijn genivelleerd, was het Middelnederlands een nog flecterende taal. Naargelang van de gebruikte casus (nominatief, accusatief, genitief, datief) en numerus (singularis, pluralis) nam een substantief in de 13de eeuw verschillende vormen aan. Het Middel-

* Herwerkte versie van een lezing, gehouden voor de Nederlandse Oudgermanistenvereniging te Gent op 22 mei 1993.

1 Band 28 uit 1989 bevatte o.m. de teksten van de lezingen van het symposium "Aspecten van meervoudsvorming in het Noordzeegermaans", gehouden op 22 juni 1987 in de Vrije Universiteit te Amsterdam.

2 De redactie van het Vroegmiddelnederlands Woordenboek (INL-Leiden) stelde mij alle attestaties van substantieven uit het Corpus Gysseling ter beschikking in de vorm van een gelemmatiseerd en gecodeerd bestand op computer. Ik dank van harte Dr. W.J.J. Pijnenburg, Dra. T. Schoonheim en Dra. K. Van Dalen-Oskam voor de bereidwillige medewerking.

3 Van meer dan 125000 vindplaatsen van nomina uit de ambtelijke teksten van het Corpus Gysseling heb ik de naamval en het getal bepaald. Het feit dat mijn bevindingen zijn gebaseerd op zeer uitgebreid en exhaustief feitenmateriaal, verhoogt de betrouwbaarheid van de conclusies.

Die Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik erscheinen in
zwangloser Folge in Bänden von etwa 200 Seiten. Beiträge und
Rezensionsexemplare werden an den Herausgeber

Dr. Arend Quak
Instituut voor Oudgermanistiek
Universiteit van Amsterdam
Spuistraat 210
Amsterdam

erbeten. Der Verlag liefert den Verfassern 15 Sonderdrucke.
Weitere Sonderdrucke können gegen Berechnung bestellt werden.

Es wird gebeten, die Titel der Literaturdenkmäler zwischen ein-
fachen Führungszeichen zu schreiben und nur die behandel-
ten Wörter und Textstellen zu unterstreichen (kursiv).

nederlandse flexiesysteem was bovendien volop in beweging. Er was lang niet altijd een een-op-een-verhouding tussen de vorm en de functie van een substantief: een nomen met een bepaald getal kon in een bepaalde naamval diverse uitgangen hebben. De frequentieverhoudingen tussen de vormvarianten in de buigingsparadigma's namen in mijn kwantitatief-descriptieve onderzoek dan ook een belangrijke plaats in. De variatie die inherent in het buigingssysteem aanwezig was, kon worden afgelezen van de onderlinge frequentie tussen de vormvarianten.

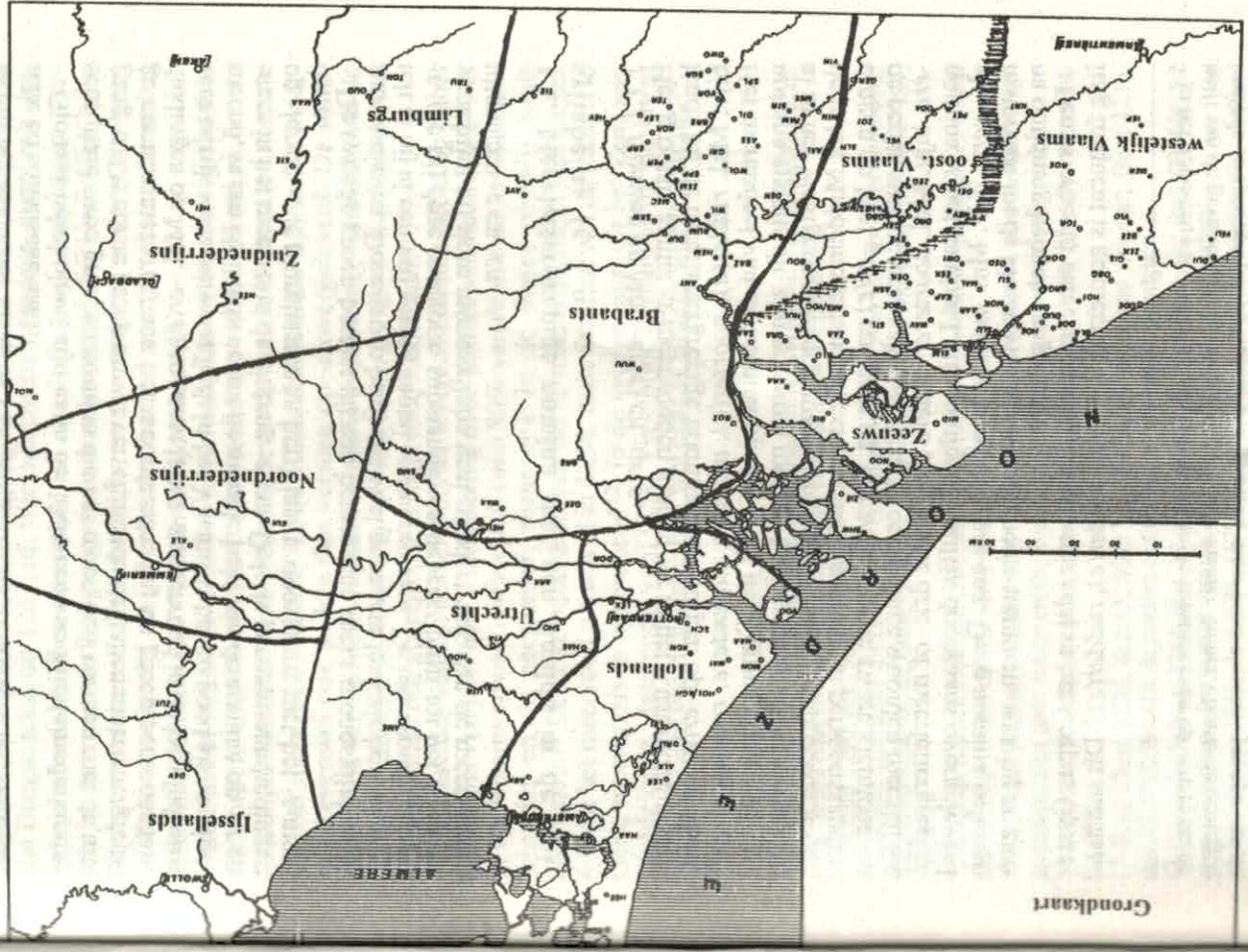
Het Middelnederlandse flexiesysteem was niet alleen formeel rijk geschakeerd, het vertoonde ook tal van kenmerken die hun oorsprong hebben in de regionale herkomst van de taalvormen. Aangezien een Middelnederlandse eenheidstaal niet bestond, varieerden de uitgangen die voor een bepaald getal en een bepaalde naamval werden gebruikt naargelang van de regio van attestatie. Op basis van de bestaande structuurgeografische indelingen van het taalgebied groepeerde ik de schrijfcentra met een schriftelijke overlevering in zeven regio's, nl. het Vlaams-Zeeuws (westelijk en oostelijk Vlaams), het Hollands, het Brabant, het Utrechts, het Limburgs-Zuidnederrijns, het Noordnederrijns en het IJssellands (zie de grondkaart)⁴.

Een flexiekenmerk waarin de formele en de geografische variatie in de buiging van het Middelnederlandse substantief tot uiting komt, is het -s-meervoud. In deze bijdrage zal ik op basis van het ambtelijke materiaal uit het Corpus Gysseling de conditionering van het -s-meervoud, dat vanaf de oudste Middelnederlandse overlevering in bepaalde regio's talrijk wordt aangetroffen, toelichten en vervolgens mijn visie op de oorsprong van de meervouds-s in het Nederlands weergeven.

1. Het -s-meervoud in de 13de-eeuwse ambtelijke schrijftaal: geografische, fonologische en semantische conditionering

Een van de morfemen waarmee in het Nederlands het meervoud kan worden gevormd, is de uitgang -s. In het huidige Nederlands komt het meervoud op -s voor bij een groot aantal leenwoorden (bijv. *collega's*, *clubs*, *gouverneurs*, *juweliers*), bij de substantieven die in het enkelvoud op een klinker eindigen (bijv. *firma's*, *bureaus*), bij verkleinwoorden (bijv. *huisjes*, *boompjes*), bij woorden die in het enkelvoud eindigen op onbeklemd -el, -em, -en, -er, -aar, -erd en -aard (bijv. *zegels*, *bloesems*, *molens*, *bakkers*, *grijsaards*, *dikkerds* enz.), bij een beperkt aantal oorspronkelijk Nederlandse persoonsnamen (bijv. *broers*, *koks*, *ooms*, *maats*) en bij namen van letters en letter-groepwoorden (bijv. *a's*, *CAO's*) (ANS, 60-62).

⁴ De basiskaart is ontleend aan Berteloot 1984, dl. II. Ik heb op die kaart de dialectgebieden afgebakend en de benamingen van de regio's ingetekend.

Al in het vroegste Middelnederlands komt het *-s*-meervoud frequent voor, maar het heeft een beperktere verspreiding dan in het huidige Nederlands: het optreden van het *-s*-meervoud in het Middelnederlands wordt bepaald door factoren van geografische, fonologische, semantische en stilistische aard.

Globaal beschouwd zijn er in de 13de-eeuwse Middelnederlandse schrifttaal twee groepen nomina die het meervoud vormen met de uitgang *-s*. De eerste groep omvat verschillende tientallen meerlettergrepige nomina met *-r(e)* aan het woerdeinde. Bij de groep persoonsaanduidingen op Mnl. *-er(e)* en *-aere* is het *-s*-meervoud in de kustdialecten zeer talrijk vertegenwoordigd; in het Vlaams is het zo goed als veralgemeend, in het Hollands neemt de meerderheid van de nomina op *-er* en *-aere* in het meervoud de uitgang *-s* aan. Ook de persoonsaanduidingen op *-ter* en *-eur* pluraliseren in het Vlaams doorgaans met het *-s*-meervoud.

De tweede groep bestaat uit een heterogene reeks monosyllabische substantieven. Deze groep heeft een veel geringere lexicale bezetting en telt al bij al een vrij gering aantal *-s*-meervouden. De meervoudsuitgang *-s*, die bij deze categorie substantieven beperkt blijft tot het Vlaams, verschijnt bij deze monosyllaba veel minder vaak dan de meervoudsuitgangen *-e* en *-en*.

1.1. Meerlettergrepige nomina met een liquida in de slot-syllabe(n) (*r, l, n*)

1.1.1. Nomina op Mnl. *-er(e)* en *-aere*

Het grootste aantal *-s*-meervouden vinden we in het Kustmiddenlands bij de meerlettergrepige nomina die eindigen op *-er(e)* en *-aere*, bijv. Mnl. *ridder(e)*, *poortier(e)*, *meester*, *molenaere*, *redenaere* enz. Het merendeel van de nomina op *-er(e)* uit het Corpus Gysseling zijn nomina agentis die zijn gevormd met het Latijnse leensuffix *-arius*. Dit al in het Westgermaans erg produktieve woordvormingsproces leverde in het Middelnederlandse lexicon enkele honderden persoonsaanduidingen op Mnl. *-er(e)* en *-aere* op. Omwille van de zware klemtoon op de eerste syllabe verzwakte *-aere* in tweesyllabige woorden meestal tot *-ere*, bijv. Mnl. *poortere*, *vindere* enz. Bij de drie- of meerlettergrepige nomina is het aan het Latijn ontleende suffix doorgaans overgeleverd als *-aere*, bijv. Mnl. *makelare*, *mordenare* enz. Deze nomina behoren historisch tot de klasse van de masculiene *ja*-stammen, waarbij ze zich na ontlening hebben aangesloten.

Een voorbeeld van een substantief op *-er(e)* dat in het Corpus Gysseling frequent is geattesteerd, is Mnl. *ridder(e)*, *rudder(e)*.⁵ Dit substantief

⁵ In het 13de-eeuwse Hollands is de slotsyllabe van de substantieven op *-ere* in ca. de helft van de gevallen geapocopeerd, bijv. *ridder*, *rudder*. In het Vlaams daarentegen heeft de *-e*-apocope (tot op heden) niet gewerkt, maar heeft meestal syncope van de *sjwa* in de middelste syllabe plaatsgemaakt, bijv. *riddere*, *ruddere*.

tief, dat tientallen malen in de aanhef van een document staat in subiectpositie, heeft in het Vlaams in de nominatief pluralis haast altijd de uitgang *-s* (206/211=97.6%, zie tabel 1: pluralis van *ridder*). Het oudste voorbeeld van een meervoud *rudders* in het Vlaams komt voor in een Brugse tekst uit 1267, nl. *Wie willem stenwerdere lamb(er)t haem(er) rudders ... doen teverstane ...*⁶ In slechts vijf vindplaatsen verschijnt de meervoudsuitgang *-en* in de nominatief (5/211=2.4%), bijv. *Wi Jan van Rinesse. Wlfart van Barsele ... ruddren ... doen tewetene ...*⁷ Drie van die vijf *-en*-meervouden komen voor in teksten die in het oostelijke gedeelte van Vlaanderen zijn ontstaan⁸.

Ook in het Hollands heeft het meervoud *rudders* een stevige positie verworven (30/43=69.8%). Een tekst uit 1268, ontstaan in de Grafelijke Kancelarij van Holland, bevat de oudste Hollandse attestatie van het meervoud *rudders*.⁹ In de Hollandse teksten zijn in het meervoud evenwel ook andere dan vormen op *-s* overgeleverd. De resterende 30% van de meervoudsattestaties is evenwichtig verdeeld over de vormen *rudd(e)re* (6/43=14%) en *rudd(e)ren* (6/43=14%). Bovendien komt eenmaal een geapocopeerd meervoud *rudder* voor¹⁰.

De attestaties van het nomen *poorter* leveren hetzelfde beeld op (tabel 2: pluralis van *poorter*). Pluralisering door middel van de uitgang *-s* is in het Vlaams zowat de maatstaf: ruim 80% van de attestaties in de nominatief en de accusatief, maar ook in de datief pluralis luidt *po(er)rters*.¹¹ De hoge ouderdom van het *-s*-meervoud blijkt wel uit het feit dat het meervoud *porters* al in 1236, in de Statuten van de Lazerij te Gent, meermaals is opgetekend¹². In de vroege tekst uit het Zeeuwsche Middelburg, daterende van 1254, verschijnt herhaaldelijk de vorm *portres*,¹³ een vorm die later ook wel eens te Brugge wordt gebruikt¹⁴.

⁶ Brugge 1267, doc. 39, 009418 (de vier eerste cijfers verwijzen naar de bladzijde, de twee laatste naar het regelnnummer: 009418= bladzijde 94, regel 18).

⁷ Zeeland 1290, doc. 933, 145402.

⁸ De twee attestaties uit Gent en de ene vindplaats uit Aksel hebben het ongeronde meervoud *ruddren*, nl. Gent 1253, doc. 9, 004643 en 004926; Aksel 1277, doc. 189, 033314.

⁹ Nl. Graf. Kansel. Holland 1268, doc. 65, 012704; so hebbe wi ghebeden ... minen here ... ende ... dem dideric van brederode *rudders* ... dat si ...

¹⁰ Nl. Graf. Kansel. Holland 1299, doc. 1687, 252813; dat wi alle die hier voert ghenoeemt sien bede *rudder* en(de) knapen, den biscop niet en s[ul]ten helpen] ...

¹¹ *Poortier*: meervoud op *-s*: nom. 89% (47/53), acc. 83% (24/29), dat. 84% (31/37).

¹² Bijv. Gent 1236, doc. f3, 002132; van den *porters* van der stat; Gent 1236, doc. f3, 002239; Alle de *porters* end der *porters* kind(er) ... moghen ...

¹³ Bijv. Middelburg 1254, doc. 12, 005410; dar die portres in sijn; ibid. 005444: In zowat herschepe den portres van midd[elburg] ... onrecht word gheedaen.

¹⁴ Nl. Brugge 1286, doc. 678, 112921: der pieter de vos, der philips vten dael ... *portres* van ghent ...

In Holland bedraagt het aantal pluralia *porters* een kleine helft van de gegevens (nom. 48%, dat. 41%). De andere helft wordt voor rekening genomen van het meervoud op *-e* (acc. 67%) resp. op *-en* (nom. 43%, dat. 56%). Ook de karakteristieke datiefformen *-en*, die historisch in alle flexieclassen aanwezig is, is in veel gevallen vervangen door de uitgang *-s*. De meervoudsuitgang *-s*, die klankwettig enkel te verwachten is in de nominatief en de accusatief pluralis, heeft zich uitgebreid naar andere casus, i.c. de datief. De gegevens voor het substantief *vin-*der tonen dit wel het meest dwingend aan: geen enkele van de 350 Vlaamse datiefformen gaat uit op *-en* 15!

Alleen in de genitief plur. ligt het aantal *-s*-meervouden heel wat lager: in slechts 18% van de Vlaamse en 1 van de 5 Hollandse bewijspplaatsen wordt de genitief plur. van Mnl. *porter(e)* met een *-s* gevormd¹⁶. De vorm met de uitgang *-e* haalt de bovenhand. Dit casusge-relateerde onderscheid in de keuze van de meervoudsuitgang tekent zich in het Vlaams nog scherper af bij de nomina *wever*, *volder* en *scheerder*: de genitief meervoud van deze nomina wordt in de regel met de uitgang *-e* gevormd, terwijl zij in de nominatief, de accusatief en de datief altijd een *-s* als meervoudsuitgang hebben¹⁷. Het feit dat de *-e*-genitief in een onveranderlijke context voorkomt, wijst erop dat deze morfologische bijzonderheid syntactisch is bepaald. De genitief plur. op *-e* van de nomina *poorter*, *wever*, *volder* en *scheerder*, die courant worden vermeld in de enkele keuren van de Brugse lakenindustrie, komt immers voor in een stereotiepe partitieve-genitiefconstructie, ingeleid door het zelfstandig gebruikte pronominaal wat (Stoett 1977, § 160), bijv. *So wat wulre die weerc doet ...; So wat weuere die een ghewant vp sette; So wat scerre die int dorp wrochte ...*¹⁸. Wanneer een andere syntactische functie wordt uitgedrukt, wordt daarentegen systematisch het *-s*-meervoud gebruikt. De zeldzame attestaties van de bezitsgenitief

15 De datief plur. *vinders* staat meestal na het voorzetsel *bi* of *van*, maar komt ook voor als indirect object, bijv. Brugge 1284, doc. 566, 083538: *van vinders*; *ibid.* 083540: *bi vinders*; Brugge 1282, doc. 438, 067326: Het ne gheorlouet no deken no *vinders*.

16 Bijv. Brugge 1284, doc. 566, 085621: *der porters goed*; Graf. Kansel. Holland? 1268, doc. 66, 012741: *Soe wien soe ane comet porters hureware van diif ...*

17 Genitief pluralis op *-e*: *wever*: 94% (89/95); *volder*: 93% (51/55); *scheerder*: 95% (35/37).

18 Brugge 1277, doc. 201, 036006; Brugge 1285, doc. 566, 092112; Brugge 1294, doc. 1340, 206733. Slechts eenmaal komt na *so wat ...* een *-s*-meervoud voor, nl. Brugge 1291-1300, doc. 1931, 288130: *so wat mestier wulres die ...* - Dat de constructie *so wat + substantief* wel degelijk een substantief in het meervoud bevat, ondanks het feit dat de verbogen werkwoordsvorm die erop volgt enkelvoudig is, blijkt bijv. uit de Mechelse attestatie *so wat gueder knapen ... die vele ...* (Mechelen 1270, doc. 97, 018440). De verbogen adjectiefvorm *gueder* kan enkel een genitief meervoud zijn. Een andere attestatie waarbij uit de vorm van het voorgevoegde adjectief blijkt dat het substantief een genitief plur. is, is bijv. Brugge 1284, doc. 566, 082429: *So wat vremder lakene datmen leghet in ...*

bijv. hebben alle het *-s*-morfeem, bijv. *inder scerres brief*, *vi(er) weijers hande(n)*; *van den vulres ambochte*; *ouer de zilen zire vorders*.¹⁹

In het Hollands is de genitief plur. weliswaar veel minder talrijk dan in de Vlaamse teksten, maar de vindplaatsen zijn er niet eenzijdig verdeeld over een zelfde syntactische constructie. Wanneer we de gegevens van acht frequente substantieven op Mnl. *-er(e)* samenvoegen, stellen we vast dat het aantal *-s*-meervouden in het Hollands in de genitief plur. aanzienlijk lager ligt (nl. 21%) dan in de drie andere casus (nom. 60%, dat. 52%, acc. 33%) (tabel 3: *poorter*, *rechter*, *ridder*, *scheerder*, *vinder*, *volder*, *voorder* en *wever*). Het feit dat uitgerekend de genitief plur. de klankwettige uitgang *-e* het vaakst heeft bewaard, heeft, naast de eerder aangehaalde morfologische redenen, wellicht ook een andere grond. We stelden algemeen vast dat het numerusonderscheid in het Middelnederlands bij voorkeur wordt uitgedrukt door middel van een formele markering aan het substantief. De toevoeging van een *-s* als meervoudsmorfeem zou in de genitief formele samenvolvoorzaken tussen singularis en pluralis. Wellicht heeft deze potentieel morfologisch ongewenste situatie een remmende invloed gehad op de verbreiding van de meervouds-*s* in de genitief.

Het *-s*-meervoud dient zich aan als een kustfenomeen dat bovendien enkel bij nomina met een bepaalde fonologische opbouw optreedt. In het Vlaams en in iets mindere mate ook in het Hollands vormen de nomina op Mnl. *-er(e)* in drie van de vier naamvallen van het paradigma het meervoud bij voorkeur met de uitgang *-s*.

Naast de geografische beperking en de restrictie wat de fonologische structuur van de nomina betreft, is er ook een semantische beperking aan deze wijze van pluraliseren: het *-s*-meervoud komt vaker voor bij persoonsaanduidende nomina dan bij nomina met een object als referent. De noodzaak tot verdere verfijning van de voorwaarden waaraan een substantief moet voldoen om de pluralis te vormen met de uitgang *-s*, komt aan het licht wanneer we de meervoudsvorming van de resterende masculiene nomina op *-er(e)* (Mja-stammen) onderzoeken. Het Corpus Gysseling bevat 114 verschillende, ieder afzonderlijk in de teksten weinig talrijke persoonsnamen op *-er(e)* die in het meervoud zijn geattesteerd. Het zijn voor het merendeel beroepsnamen. We groepeerden ze in een verzamelcategorie²⁰ (tabel 4: "M-erP", *simplicia*, *composita*).

19 Brugge 1290-1291?, doc. 566, 096632; Brugge 1299, doc. 1340, 208710; Brugge 1294, doc. 1340, 206018; Kloosterzande 1286-1297, doc. 1574, 236335.

20 Deze bevat de *simplicia aaldinger*, *accijnsers*, *afkomer*, *ambachtier*, *arbeider*, *bakker*, *bedrijver*, *berekker*, *bezorger*, *blander*, *blekker*, *boeter*, *brieder*, *burger*, *cijnsjer*, *deelnemer*, *delcker*, *delver*, *diener*, *dijker*, *erwer*, *gebroeder*, *gemeenter*, *groeuer*, *helpjer*, *hoeder*, *houder*, *innehmer*, *jager*, *karmjer*, *karthuiser*, *koker*, *koper*, *krieker*, *later*, *manjer*, *meenter*, *meier*, *minister*, *mombjer*, *nakomer*, *navolger*, *ontvanger*, *ouder*, *pachter*, *pijnjer*, *plakker*, *potjer*, *poover*, *prater*, *prijzer*, *procureerder*, *proeveerder*, *provisseerder*, *schepper*, *schreuder*, *schulder*, *snijder*, *spoelier*, *strijker*, *tamboerder*, *testamenteerder*, *uuislaer*, *verkoper*, *verrader*, *verver*, *visser*, *vorster*, *waardeerder*,

De meervoudsflexie van deze persoonsnamen op Mnl. *-er(e)* wordt in het Vlaams haast volkomen beheerst door het *-s*-morfeem: in ca. 90% van de Vlaamse attestaties verschijnt de uitgang *-s* als meervoudsmorfeem (nom. 88%, acc. 94%, dat. 96%). De oudste attestatie stamt andermaal uit de Statuten van de Gentse Lazerij, anno 1236, nl. *uan den dienres*.²¹ Twee andere vroege vermeldingen van het *-s*-meervoud dateren van 1260.²² Enkel in de genitief plur. is de meervouds-*s* minder courant: het aantal *-s*-meervouden in deze naamval bedraagt bij de simplicia nog 64%, maar bij de composita slechts 14% van de gegevens. De verklaring voor deze schijnbare morfologische uitzondering ligt opnieuw op het syntactische vlak. De genitief plur. op *-e* verschijnt in de Vlaamse teksten steeds na het pronomen *wat*, bijv. *So wat boetre diet say qualike boet; So wat riede makere die riede maect ...; so wat cammakere die camme dade an riede enz.*²³ Wanneer de genitief een bezitsrelatie uitdrukt, wordt daarentegen zonder uitzondering het plurale *-s* gebruikt, bijv. *na dier prisers segghen*.²⁴ De oudste attestatie van de *-s*-genitief in het Vlaams, nl. *ten crikers terram* (Gent, 1227-1232)²⁵, komt voor in document 1 uit het Corpus Gysseling, de wettelijke passeringen van de Sint-Baafsheerlijkheid, een tekst die tussen 1210 en 1240 in een mengelmoes van Latijn en Nederlands is opgesteld.

Ook in het Hollands is het *-s*-meervoud bij de persoonsnamen op Mnl. *-er(e)* al in de 13de eeuw zeer gebruikelijk. Met ruim de helft van de vindplaatsen van de simplicia in de nominatief (69%) en de datief (55%) tot nagenoeg alle gegevens in de accusatief (93%) blijft dit dialect, wat de verspreiding van de meervouds-*s* betreft, kwantitatief niet ver achter bij het Vlaams. Het lagere aantal *-s*-pluralia in de genitief (simpl. + comp. 2/6=33%) is in deze regio niet aantoonbaar syntactisch geconditioneerd, maar wellicht heeft het feit dat de meervouds-*s* in deze

wachter, wijzer, winder, zager, zegger, zorgger en de composita *appelkoper, baarmaker, boddrager, gashuisberader, glaswerker, handschoewerker, heemrader, hoornblazer, houpjiner, huidevetier, kaarsgeter, kammaker, kogwachter, kousemaker, kouseschepper, krukhouder, kulstikker, lammenerker, lamwerker, landmeter, lathouwer, medegelder, medepleger, meesterraambouder, ondermeier, ongelder, raamhouder, rietsmaker, saaimaker, schaarhouwer, steenhouwer, steenpijner, steenwaarder, stilzitter, wijntapper, wildwerker, zegeldrager, zoutmeter, zwartcorduaantouwer, zwartledertouwer.*

²¹ Gent 1236, doc. 3, 002441.

²² Nl. Gent 1260, doc. 19, 007412: zo zette wise hoec wachters; Grauw 1260, doc. 17, 007212: Some souden de censers van den lande ne ghenen cens ghelden ...

²³ Brugge 1277, doc. 201, 035319; Brugge 1284, doc. 566, 082632; Brugge 1285, doc. 566, 090014.

²⁴ Nieuwenbosse 1278, doc. 225, 039629.

²⁵ Gent 1227-1232, doc. 1, 001013.

naamval coincideert met de *-s*-uitgang van de sing. het lagere percentage *-s*-meervouden in de genitief mee beïnvloed.²⁶

Pluralisering door middel van een *-s* kenmerkt al in het Vroegmiddelnederlands het Vlaamse en het Hollandse flexiesysteem. In de niet-Ingweoonse dialecten daarentegen is de meervouds-*s* in die periode opvallend afwezig. In een document uit Grimbergen en uit Wolvertem treffen we weliswaar het meervoud *wisers* aan²⁷ en ook in Utrecht is de *-s* eenmaal in de datief plur. ingedrongen²⁸, maar op deze enkele uitzonderingen na reikt het verspreidingsgebied van het *-s*-meervoud in de 13de eeuw niet verder dan het Vlaams en het Hollands. In de oostelijke apocoperende dialecten (Limburgs, Gelders, Utrechts) is het morfeem *-e* de gewone meervoudsuitgang²⁹; in het niet-apocoperende Brabant treffen we bij deze categorie substantieven ook *-en*-meervouden aan³⁰. Ook de Brabantse meervouden *ridders* (2x) en de pluralis *doverrechers* uit het Brabantse Grimbergen³¹ zijn wel zeldzaam vroege getuigen van de uitbreiding naar het oosten van het in oorsprong Ingweoonse flexiemorfeem *-s*.

De nomina die we tot hiertoe op hun meervoudsflexie hebben onderzocht, behoren alle tot de klasse van de masculiene *ja*-stammen. Het overgrote deel van de Middelnederlandse nomina op *-er(e)* zijn historisch Mja-stammen. Het *-s*-meervoud typeert echter niet in de eerste plaats de flexie van een bepaalde klasse, maar kenmerkt in de Ingweoons gekleurde dialecten van het Middelnederlands de buiging van alle meerlettergrepige substantieven op *-er(e)* die een mannelijk persoon aanduiden, ongeacht uit welke klasse ze afkomstig zijn.

De leenwoorden *meester* (uit Lat. *magister*, Franck & Van Wijk, 420) en *priester* (uit Lat. *presbyter*, id., 522), twee substantieven die groten deels dezelfde fonologische structuur hebben als de Mja-substantieven op *-er(e)*, maar in diachroon opzicht niet tot die klasse mogen worden

²⁶ De *-s* en de *-e*-genitief komen op geringe afstand van elkaar voor in dezelfde tekst: Graf. Kansel. Holland 1288, doc. 778, 127001: van iscraven vrienden ende sire *hulpere*; ibid. 127009: of enich sire *hulpers*.

²⁷ Grimbergen 1294, doc. 1379, 214404: wi scepenen ... die *wisers* waren; Wolvertem? 1295, doc. 1422, 218504: want de late die *wisers* sijn van ...

²⁸ Utrecht 1299, doc. 1786, 265127: dat wi ghegheuen hebben sine(n) rechten *nacomers*.

²⁹ In het Utrechts vallen in die zin de 10 *-e*-meervouden in de nominatief plur. op (3x simpl., 7x comp.). De 5 Noordnederrijnse vindplaatsen *hulpere* (2x nom., 3x acc.) komen alle uit een document uit Kuik? 1286, doc. 697, bijv. 115011: up unse *hulpere*.

³⁰ Tenminste in de accusatief plur.: 4x *-e*, 4x *-en*-pluralis (simpl. + comp.); ook eenmaal in de nominatief plur.: Sint-Genesius-Rode 1298, doc. 1649, 247321: dar dese ... scepene(n) niet *wisere(n)* aue en sien.

³¹ Nl. Hemiksem 1295, doc. 1437, 220328: wijt ... *ridders* ... hebben; Sint-Kateelijne-Waver? 1300, doc. 1865, 276828: make wi ... *ridders* ...; Grimbergen 1275-1276, doc. 178, G23431: wi selen doen zveren alle *doverrechers* ... dat si selen houden ...

gerekend, flecteren in de pluralis zoals de talrijke nomina agentis op *-er(e)*, waarmee ze hun fonologische opbouw, nl. meerlettergreepig en eindigend op een sja gevolgd door een sonorant, op de slotsjwa na in het Vlaams, gemeen hebben³². Het meervoud van *meester* luidt in het Vlaams in drie van de vier naamvallen *me(e)sters* (nom. 100%, acc. 100%, dat. 97%) (tabel 5: *meester*), bijv. *die selue meesters gauen ons weder*...³³ Ook in de datief, de enige casus die klankwettig in alle flexieklassen door hetzelfde flexiormorfem wordt gemarkeerd, heeft de uitgang *-en* in verregaande mate de plaats geruimd voor het *-s*-meervoud (97%), bijv. *van .iij. mesters*³⁴. Evenals bij de Mja-substantieven op *-er(e)* is de genitief plur. de enige naamval die zich opvallend vaak onttrekt aan het *-s*-meervoud. De genitief van *meester* wordt in het merendeel van de attestaties gevormd met de uitgang *-e* (92%). De vorm *mestre* maakt weerom deel uit van een partitieve constructie, ingeleid door het zelfstandig gebruikte pronomen *wat*, bijv. *so wat mestre die den cost niet ne gauw*³⁵. De drie vindplaatsen van (*parochie*)*priester* in de genitief plur. daarentegen hebben alle het *-s*-morfem. Evenals de enkele genitieven plur. op *-s* van *meester* drukken ze alle drie een bezitsrelatie uit.³⁶

Ook de masculiene verwantschapsnamen, die klankwettig het uitgangslotze meervoud hebben, bijv. sing. *broeder* / plur. *broeder*, maar dezelfde fonologische opbouw hebben als de groep masculina waarbij het *-s*-meervoud al in de 13de eeuw de gewone meervoudsvorm is, flecteren in de kustdialecten in het meervoud in de helft van de gevallen of vaker met de uitgang *-s* (tabel 6: *broeder*, simplex, composita). In het westen van het taalgebied (Vlaams en Hollands) is het *-s*-meervoud analogisch ingevoerd naar het voorbeeld van de pluralis van de fonologisch en semantisch sterk gelijkende masculiene persoonsaanduidingen op *-er(e)* uit de M(j)a-klasse.

Het simplex broeder wordt in de kustdialecten in een kleine helft van de gegevens in de vier casus gepluraliseerd met de uitgang *-s*; bij de samenstellingen van deze verwantschapsnaam treedt in nagenoeg alle gevallen het *-s*-meervoud op³⁷, bijv. *jeghens dese drie broeders van*

32 De enige meervoudsattestatie van het leenwoord *koster*, uit Mlat. *custor* (Franck & Van Wijk, 340), stamt uit het Obituarium van het Begijnhof van Antwerpen (1240-1260) en heeft als Brabantse attestatie niet de *-s*-uitgang: Antwerpen 1240-1260, doc. 19a, D01041; *Die costre .xij. d.*

33 Brugge 1266, doc. 37, 009219.

34 Brugge 1285, doc. 566, 087539.

35 Brugge 1285, doc. 566, 088514.

36 Nl. Akse! 1272, doc. 124, 024437: ten westende van *p(ri)sters* ee beghuinz; Gent 1278, doc. 232, 040413 en Gent 1281, doc. 368a, 058813: bider *prochpries-ters* rade. Genitief plur. op *-s* van *meester*: bijv. Brugge 1297, doc. 1599, 238943: *mettie(n) wille der meist(er)s* vanden vorseiden twee husen.

37 *Broeder*: *-s*-meervoud: simplex: Vlaams: nom. 23/52=44%; gen. 8/19=42%; dat. 16/41=39%; acc. 4/12=33%; Hollands: nom. 10/24=42%; gen. 1/2=50%; dat.

*amestelle; de guldebroeders souden hem lenen i. cleet*³⁸. Ook bij dit substantief volgt in de partitieve constructie *so wat* + substantief, de genitief op *-e*.³⁹

Het *-s*-meervoud kenmerkt in de kustdialecten in de eerste plaats de buiging van de nomina op *-er(e)* die aan een persoon refereren; bij de zaaknamen is de *-s* als meervoudsmorfem minder productief. Het *-s*-meervoud heeft zich kennelijk in een tweede fase uitgebreid naar de masculina met inanimatie referent. De verspreiding van het *-s*-meervoud over de semantische categorieën is geleidelijk verlopen: we stellen een graduele uitbreiding van *-s*-pluralia vast naar achtereenvolgens de dier- en de zaaknamen.

Het Corpus Gysseling bevat 22 masculiene dier- en zaaknamen op *-er* die in het meervoud zijn geattesteerd⁴⁰ (tabel 7: "M-erZ", simplicita, composita). Wanneer we de meervoudsflexie van de 22 substantieven die deel uitmaken van deze categorie apart bekijken, blijkt dat bij de 5 diernamen het *-s*-meervoud vaker voorkomt dan bij de 17 zaaknamen. Twee van de vijf diernamen op *-er*, nl. *bever* en *sterker*, kennen alleen de *-s*-pluralis⁴¹; *reiger* en *weer* hebben, naast het *-s*-meervoud, ook wel eens een pluralis op *-e(n)*⁴²; *karper* is de enige diernaam die in het meervoud niet is geattesteerd met de uitgang *-s*.⁴³ De *-s*-meervouden concentreren zich bij de dier- en zaaknamen op *-er* in het Vlaams, in welk dialect ze nog zo'n 70% van de gegevens uitmaken (acc. 71%, nom. 67%, dat. 75%). In het Hollands vinden we ze nu enkel terug in de nominatief (4/5 attestaties).

Niet enkel de masculiene dier- en zaaknamen op *-er* hebben de *-s* als meervoudsmorfem; we treffen deze uitgang sporadisch ook aan bij

5/19=26%; acc. 4/11=36%. Composita: Vlaams: nom. 27/28=96%; dat. 7/7=100%; acc. 2/2=100%; Hollands: dat. 6/9=67%.

38 Graf. Kansel. Holland 1285, doc. 623, 105208; Gent 1270, doc. 94, 017527. Het *-s*-meervoud is vooral talrijk in enkele Gentse teksten: de documenten nr. 92, nr. 93 en nr. 94 uit 1270 bevatten 29 van de 50 *-s*-pluralia in de nom. (simp. + comp.); meestal gaat het om de samenstelling *guldebroeders*. In de andere casus zijn de *-s*-vormen evenwichtiger verdeeld over meerdere teksten.

39 Bijv. Brugge 1292, doc. 1124, 174513: *So wat broedre die gaet wech van desen couente* ...; ibid. 174637: *So wat nieuw(er) broedre die word ontfaen* ...

40 De attestaties van deze substantieven zijn gegroepeerd in de categorie "M-erZ". Deze bevatten de nomina *akker*, *anker*, *armer*, *beker*, *bever*, *brabander*, *charter*, *duker*, *graner*, *harder*, *karper*, *kouet*, *polder*, *refter*, *reiger*, *spijker*, *steiger*, *sterker*, *vesper*, *warmoesstoter* (comp.), *weer* en *zolder*.

41 Bijv. Brugge 1300, doc. 1934, 288704: *ne gheoorlooftet niemene beuers te betene*; Brugge 1300, doc. 1877, 278210: *daer sijn xiiij melker coen iij st(er)kers*.

42 Bijv. Dordrecht 1285, doc. 602, 101310: *van reygh(er)en*; Graf. Kansel. Holland 1285, doc. 623, 104914: *dat bussee daer die reyhers inne broeden*; Grauw? 1298, doc. 1683, 251815: *ic ebbe ontfanghe*... v. grote beeste(n) & .xxv. wed(er)s; Dordrecht 1285, doc. 602, 102120: *van ses wederen*.

43 Vindplaats: bijv. Dordrecht 1285-1286, doc. 700, 115317: *van carpre(n)*.

tweesyllabige neutrale zaaknamen op *-er*⁴⁴, nl. bij *ijzer* (2x in het Vlaams) en bij *voeder* (3x in het Hollands)⁴⁵. Ook de ene 13de-eeuwse Hollandse attestatie *boe(n)res*⁴⁶, het meervoud van de neutrale *ja*-stam *bunre*, is een vroege bewijspplaats van de expansie van het *-s*-meervoud naar alle tweellettergrepige substantieven op *-er(e)* in het Kustmiddel-nederlands.

De *femina* op *-er* zijn kennelijk het laatst beïnvloed door het *-s*-meervoud⁴⁷. Bij de vrouwelijke zaaknamen *letter*, *kamer* en *schouder* komt de *-s*-pluralis in de 13de eeuw niet voor. De *meervouds-s* is bij de *femina* op *-er* geïntroduceerd bij de persoonsnamen: de eerste sporen van het *-s*-meervoud in de *feminiene* buiging treffen we aan bij de *feminiene* verwantschapsnaam *zuster*. Op een totaal van 141 attestaties in de pluralis van het simplex *zuster* en zijn composita komt in de 13de eeuw in het Vlaams viermaal een *-s*-meervoud voor⁴⁸. Het klankwettige uitgangsgloze meervoud van de verwantschapsnaam *zuster* is in slechts enkele gevallen vervangen door het meervoud op *-s*⁴⁹, dat analogisch is ingevoerd naar het voorbeeld van de *-s*-pluralis van tal van andere persoonsnamen op *-er*. Ook wat het genus betreft verloopt de verspreiding van het *-s*-meervoud naar andere categorieën dus gradueel.

De *meervoudsflexie* van de substantieven op Mnl. *-aere*, die evenals de nomina op Mnl. *-er(e)* zijn gevormd met het Latijnse leensuffix *-ârius*, dat in drie- of meerlettergrepige woorden evenwel niet is verzwakt tot *-ere*, stemt overeen met de buiging van de groep tweellettergrepige nomina *agentis* op *-er(e)*. Bij de 16 in de pluralis geattesteerde persoonsnamen op Mnl. *-aere* uit het Corpus Gysseling⁵⁰ is de uitgang *-s* in het Vlaams en in het Hollands nagenoeg veralgemeend (tabel 8: "M-

44 De groep neutrale zaaknamen op *-er* uit het Corpus Gysseling bevat de simplicia *ijzer*, *klooster*, *voeder*, *venster* en *water* en de composita *kaproenvoeder* en *talvoeder*.

45 Ni. Brugge 1298, doc. 1669, 249701 en 250346: van *isere* dat ibeseight was ... *vij isers* pro ...; Dordrecht 1286, doc. 702, 115642 en 118444 (2x): van ... (*capron*) *voeders*.

46 Graf. Kansel. Holland 1299, doc. 1229, 188222: dar hi mede opdroeg de(n) g(r)ae ... xci. *boe(n)res* lanis. Het meervoud van het hoeveelheidswoord *bunre* is in de regel *bunre*, bijv. Brugge 1294, doc. 1373, 213712: *hup viertiene bunre lands*.

47 Ook bij het neutrum *kind* komt in de 13de eeuw het meervoud op *-s* niet voor.

48 Ni. Gent 1270, doc. 92, 015306: also sin alle broeders & *susters* diere in steruen; Brugge 1291-1300, doc. 1932, 288515: so sullen alle de ghildebroeders ende de *ghildesusters* met hem horen messe; ibid. 288421: men bemaent alle ghildebroeders ende *ghildesusters* ...; ibid. 288417: waert dat sake dat nijt ware tusseen ghildebroeders of *ghildesusters* ...

49 Het meervoud van *zuster* luidt in het merendeel van de gevallen *zuster(e)re*.

50 De verzamelgroep "M-aar" bevat de attestaties van de substantieven *effenaar*, *makelaar*, *meiselaar*, *meisenaar*, *molenaar*, *moordenaar*, *pijelaar*, *predikaar*, *redenaar*, *rekenaar*, *tempelaar*, *tollenaar*, *versadelaar*, *wagenaar*, *zadelaar* en *zeelaar*.

aar")⁵¹. De meeste substantieven op *-aere* kennen zelfs geen variatie in het meervoud. Enkel bij de nomina tollenaar en predikaar wordt het *-s*-meervoud nu en dan ingewisseld voor een vorm op *-e(n)*⁵². Het lagere percentage voor de genitief is andermaal toe te schrijven aan de constructie *so wat* + genitief, waarin steeds de *-e*-pluralis verschijnt⁵³. De oudste Vlaamse vindplaats van het *-s*-meervoud bij de nomina op Mnl. *-aere* dateert van 1264, nl. *hebben die impellaers lighende lant*⁵⁴. Luttele jaren later wordt bij deze groep nomina ook het eerste Hollandse *-s*-meervoud opgetekend, nl. in 1267 *jc ghebiede minen toelinars*⁵⁵.

De enige zaaknaam uit de reeks, Mnl. *pijfelare*, een term uit de lakenweverij (MNW VI, 324), is in het meervoud uitsluitend geattesteerd als *pyfelars*⁵⁶.

1.1.2. Nomina op Mnl. *-ier* en *-eur*

Het feit dat de *-s*-pluralis een drievoudig geconditioneerd - geografisch, fonologisch en semantisch - flexieverschijnsel is dat over de klassiegrenzen heen reikt, blijkt ook uit de meervoudsbuiging van de nomina op *-ier* en op *-eur*. De 20 mannelijke substantieven, gevormd met het Franse suffix *-ier* (< Lat. *-ârius*)⁵⁷ en de 6 masculina op *-eur*⁵⁸ uit het Corpus Gysseling nemen doorgaans de *-s*-pluralis aan wanneer ze voldoen aan drie voorwaarden: Middelvlaamse attestaties met *-r*-auslaut van masculiene persoonsnamen vormen het meervoud in de regel met de uitgang *-s* (tabel 9: "M-ier", tabel 10: "M-eur")⁵⁹. Aangezien er voor het Hollands nauwelijks vindplaatsen zijn, kunnen we jammer genoeg

51 Verzamelgroep "M-aar": *-s*-meervoud: Vlaams: nom. 123/124=99%; gen. 1/10=10%; dat. 60/66=91%; acc. 39/39=100%; Hollands: dat. 5/6=83%; acc. 8/11=73%.

52 Bijv. Graf. Kansel. Holland 1290, doc. 914, 143645: Florens ... groet alle sine *tolnare*; Graf. Kansel. Holland 1299, doc. 1808, 269303: wi ombieden al onze *tolnars*; Brugge 1290, doc. 917, 143915: broeder zeghet ... prior vanden *predecaers* van brigghe; Brugge 1273, doc. 130, 025003: des priors va(n)den *p(re)decaren* i(n) brughe.

53 Bijv. Brugge 1284, doc. 566, 086505: so wat *makelare* die saye coept ...

54 Brugge 1264, doc. 31, 008532.

55 Graf. Kansel. Holland 1267, doc. 38, 009329.

56 Bijv. Brugge 1282, doc. 438, 067301-03: dit sullen sijn wulle blawe alue langhe *pyfelars*; en(de) garen blawe alue langhe langhe *pyfelars*. bi al sulker loie also die langhe *pyfelars* dar si na sijn ghemaeet.

57 We hebben deze bijeengebracht in de verzamelgroep "M-ier". Het betreft de nomina. *botier*, *boulangier*, *colier*, *corduanier*, *drapenier*, *hoerier*, *hospitalier*, *hostelier*, *keurier*, *lendenier*, *lormier*, *manscapulier* (comp.), *parmentier*, *pluvier*, *puiter*, *scapulier*, *scholier*, *tempelier*, *testamentier* en *tresorier*.

58 De verzamelgroep "M-eur" bevat de vindplaatsen van de substantieven *brasseur*, *executeur*, *freremieur*, *proviseur*, *testamenteur* en *waardeur*.

59 "M-ier": *-s*-meervoud: Vlaams: nom. 19/22=86%; gen. 2/9=22%; dat. 29/29=100%; acc. 15/20=88%. - "M-eur": *-s*-meervoud: Vlaams: nom. 10/11=91%; dat. 17/19=89.5%; acc. 9/9=100%.

niet uitmaken of het gebied met *-s*-meervouden wat de nomina op *-ier* en *-eur* betreft mag worden uitgebreid naar Holland.⁶⁰

Bij de nomina op Mnl. *-(er)e* stelden we vast dat de zaaknamen in het meervoud minder frequent worden verbogen met het *-s*-morfeem dan de persoonsnamen. Deze morfosemantische tweedeling in persoons- en zaaknamen komt in het historische materiaal ook tot uiting bij de nomina op *-ier*.⁶¹ De vier zaaknamen *lenderier*, *pluvier*, *scapulier* en *man-scapulier* hebben steeds het *-e*- of het *-en*-meervoud; alle persoonsnamen, behalve *scholier*, *hostelier* en *passagier*,⁶² flecteren met de uitgang *-s*, wanneer ze tenminste in de vereiste regio zijn opgetekend.⁶³ Het Brugse meervoud *templiers* luidt bijv. in Antwerpen *te(m)plire*.⁶⁴ De geografische voorwaarde voor de meervouds-*s* is in het huidige Standaardnederlands vervallen; de semantische restrictie daarentegen geldt onveranderd: naargelang de substantieven op *-ier* een persoon of een zaak aanduiden, wisselt de meervoudsuitgang.⁶⁵

Bij de nomina op *-eur* komt het *-s*-meervoud ook enkele malen voor in Brabantse documenten, bijv. *Alle de ghene die ... groten de pro-uiseurs naast wi, de p(ro)uiseure*.⁶⁶ Het feit dat de *-s*-uitgang bij *pro-uiseur* vrij oostelijk optreedt, zou te maken kunnen hebben met de status van het substantief in kwestie: op het autochtone *waardeur* na, zijn de nomina op *-eur* alle ontlenen aan het Frans. Hun exogene karakter kan de positie van de meervouds-*s* bij deze woorden hebben ver-

⁶⁰ De drie Hollandse vindplaatsen van een substantief op *-ier* zijn attestaties van de zaaknaam *lenderier*; de persoonsnaam *testamentieur* luidt in Wateringen 2x *testamentore* (nl. Wateringen 1282-1287, doc. 414, 064423 en 064427).

⁶¹ De zes nomina op *-eur* zijn persoonsnamen, zodat geen vergelijking kan worden gemaakt tussen persoons- en zaaknamen.

⁶² *Hostelier* verschijnt in de genitief plur. eenmaal zonder uitgang: Brugge 1277, doc. 201, 035420: So wat *hostelier* die witte saye copt. De ene vindplaats van *passagier* staat in een tekst uit Calais, nl. Calais 1293, doc. 1253, 191724: Q(uod) nullus baet ma(n) valle a(n)ne *passagiere* n(isi) vocatus q(uo)usq(ue) passagier miserit anchora(m) ... - Bij het nomen *scholier* is de *-s*-pluralis ook in het Vlaams afwezig, bijv. Brugge 1283, doc. 505, 074508: angnie te lams. en(de) marsoete deynen *scolier* vande(n) wingarde vorseid gauen weder ... In Vlaamse teksten verschijnt herhaaldelijk de bezitsgenitief *ter scoliere boef* (bijv. Brugge 1283, doc. 505, 074505). Ook in het huidige Nederlands is het meervoud van *scholier* nog *scholieren*.

⁶³ Het nomen *testamentier* is in de kustdialecten niet in het meervoud geattesteerd: de enige attestatie is Utrecht 1290, doc. 900, 142246: de seuentich pont de ... sijn *testamentiere* noch sculdech sijn.

⁶⁴ Brugge 1269, doc. 77, 013840: bider *templiers* lande; Antwerpen 1240-1260, doc. 19a, D00917: jegen die *te(m)plire*.

⁶⁵ Cfr. ANS, 61: "Vermelding verdient nog dat zaaknamen op *-ier*, in tegenstelling tot de persoonsnamen en dus in afwijking van de algemene tendentie, hun meervoud met *-en* vormen (bijv. *banieren*, *klavieren*, *papieren* ...)". Vgl. het meervoud *portiers* bij *portier* 'degene die de poort sluit' en het meervoud *portieren* bij *portier* 'deur in een rijk' (VD, 2355).

⁶⁶ Mechelen 1291, doc. 992, 151551; Mechelen 1298 of 1299, doc. 1745, 261101.

sterkt, wat niet wil zeggen dat de Nederlandse uitgang *-s* van Franse oorsprong zou zijn⁶⁷; het overgrote deel van de talrijke substantieven op Mnl. *-(er)e* en *-(er)(e)* zijn inheemse, Germaanse stammen, gevormd met het Romaanse leensuffix, waaraan in het meervoud aanvankelijk enkel in het kustgebied de Ingweoonse uitgang *-s* werd toegevoegd. Het numerusmerk *-s* breidde zich geleidelijk uit in oostelijke richting; na verloop van tijd is het een wezenlijk deel gaan uitmaken van het meervoudssysteem van de standaardtaal.

De afleidingselementen *-er*, *-aar*, *-ier* en *-eur* konden overigens aan hetzelfde lexeme worden gehecht: we beschikken over attestaties van het lemma *testamenteerder*, *testamentieur* en *testamentier*; *tempelier* en *tempelaar* zijn in het Middelnederlands synoniemen. Of het suffix een Franse of een Nederlandse vorm aanneemt bij ontlening, is niet doorslaggevend voor de keuze van de meervoudsuitgang. Wél van belang in het Middelnederlands is of het ontleende substantief al dan niet terecht komt in een dialect waarin de meervoudsvorming met de uitgang *-s* bekend is. Wanneer dat niet het geval is, neemt de kans op het *-s*-meervoud zienderogen af en omgekeerd.⁶⁸

1.1.3. Nomina op Mnl. *-en* en *-el*

Vanaf de oudste Middelnederlandse overlevering vormen de meerlettergrepige masculiene persoonsaanduidingen op *-r*, vaker in het Vlaams dan in het Hollands, het meervoud met de uitgang *-s*. Bij de substantieven op *-el* en *-en*, die vaak in een adem worden genoemd met de nomina op *-er* wat het *-s*-meervoud betreft, zijn *-s*-pluralia vóór 1300 daarentegen zeer zeldzaam (nomina op *-el*), of nog onbestaande (nomina op *-en*). Het substantief *zegel* heeft, op een totaal van 1362 attestaties in het meervoud, slechts eenmaal de uitgang *-s*, nl. *so hebben wi doen hanghen onse zeghels an dese lettren*.⁶⁹ Bij de overige, minder talrijk in het meervoud overgeleverde masculiene substantieven op

⁶⁷ Deze opvatting wordt voorgestaan door Franck 1910, § 176, Wilmanns 1909, § 193, 4; Philippa 1981, 51 en 1988, 83-84; Pijnenburg 1989, 63-64; Bremmer 1989, 88-89 en Quak 1992, 93; in twijfel getrokken door Mooijjaart 1992, 232-233 en bestreden door Salverda de Grave 1914, 16-17; Öhmann 1961-1962, 229 en Paardekooper 1990, 48. We komen op deze kwestie terug in punt 2.

⁶⁸ Vindplaatsen van 'uitvoerder van een testament' (MNW VIII, 277-278): Brugge 1292, doc. 1103, 170133, 170204 en Aardenburg 1294-1295, doc. 1413, 217639; *testamentuurs*; Gent 1298, doc. 1699, 254640 en Oudenaarde 1291-1300, doc. 1928, 287604 en 287606; *testamenterrres*; Wateringen 1282-1287, doc. 414, 064423 en 064427; *testamentore*; Utrecht 1290, doc. 900, 142246; *testamentire*. - Attestaties van 'tempelridders' (MNW VIII, 226): Brugge 1269, doc. 77, 013840; *templiers*; Brugge 1286, doc. 683, 113608; *tempellars*; Brugge 1264, doc. 31, 008532; *tempellars*; Antwerpen 1240-1260, doc. 19a, D00917; *te(m)plire*.
⁶⁹ Graf. Kansel. Vlaanderen 1299, doc. 1734, 259104.

-el,⁷⁰ treffen we in het Vlaams driemaal het -s-meervoud aan, nl. *bodels* (2x) en *gaerdsels* (1x).⁷¹

Bij de groep masculina op -en ontbreekt het -s-meervoud in de 13de eeuw volkomen.⁷² Het numerusmerk -s komt in het Corpus Gysseling evenmin voor bij de neutra op -en.⁷³ Wel is bij de diminutieven op Mnl. -kin, die het meervoud doorgaans vormen met de uitgang -e, in het Hollands eenmaal een meervoud op -s- opgetekend, nl. *hoefdekijns*.⁷⁴

De nomina op -en en -el, die in het huidige Standaardnederlands pluraliseren met de uitgang -s, hebben in de 13de eeuw in het Kustmidland nederlands nog maar uiterst zelden een -s als meervoudsmorfem. De zeldzame meervoudsvormen *divels*, *vogels*, *dekens*, *tekens* verschijnen relatief laat in het Middelnederlands (Van Loey 1980 I, § 12d). Ook de verkleinwoorden, gevormd met het Mnl. diminutiefsuffix -kin, nemen relatief laat de -s-vorm aan in het meervoud. Van Loey (1980 I, § 12g) dateert de opkomst van het numerusmerk -s bij de diminutiva in de tweede helft van de 15de eeuw; ook volgens Van Helten (1887, § 256) zijn vormen als *schaepkens*, *hoefdekens*, *maechdekijns* enz. jongere vormen.

1.2. Monosyllabische substantieven met -s-meervoud

De tweede groep nomina waarbij het meervoud op -s voorkomt, is in het Corpus Gysseling beperkt in omvang. Het betreft enkele monosyllabische substantieven, masculina en neutra, met een heterogene klasseherkomst. Eenlettergrepige woorden die in het CG minstens eenmaal met de uitgang -s in het meervoud zijn geattesteerd, zijn de masculina *dam* (5x), *hil* (5x), *hoek* (2x), *oor* (2x) en *turf* (1x) en de

⁷⁰ De verzamelgroep "M-el" bevat de simplicia *apostel*, *appel*, *bodel*, *bundel*, *dobleel/dobbeleel*, *eusel*, *gaerdsel*, *ganiel*, *gijzel*, *kerel*, *krauwel*, *maniel*, *nagel*, *roffel*, *steuvel*, *tegel*, *tichel*, *tingel*, *vogel* en *winkel* en de composita *dekietegel*, *penninggijzel*, *vredegijzel*, *schindelnagel* en *wijvemantel*. Deze nomina zijn in het Corpus Gysseling in totaal 63 maal in het meervoud opgetekend.

⁷¹ Calais 1293, doc. 1253, 191614 en id., doc. 1254, 191935: Q(uod) nullus p(ro)ciat ... *bodels*; Brugge 1300, doc. 1934, 288713: Vort ne gheorlooftet niemene ... *gaerdsels* ... te draghene.

⁷² Masculina op -en die in het Corpus Gysseling in het meervoud voorkomen, zijn de simplicia *dēken*, *diaken*, *goopsen*, *schoten*, *wolven* en *wagen* en de composita *subdiaken*, *kalkoven* en *schaddoren*. Geen enkele van de 62 pluralisatievormen van deze groep heeft de uitgang -s. - Het Corpus Gysseling bevat geen substantieven op -em in het meervoud.

⁷³ De neutra op -en die in het meervoud zijn geattesteerd, zijn (*noordwapen*), *teken*, *garen*, *kussen* en het frequente *laken*.

⁷⁴ Graf. Kansel. Holland 1297, doc. 1637, 244804: hondert. pont. engh(els) in *hoefdekijns*.

neutra *pond* (1x) en *stuk* (17x).⁷⁵ Ook de samenstellingen van het wortelnamen man hebben af en toe het -s-meervoud.

Het meervoud *dams* (acc.) komt 5x voor in twee Brugse rekeningen.⁷⁶ Daarnaast is in het Corpus Gysseling 6x *dammen* (dat. plur.) en 7x *damme* (acc. plur.) geattesteerd.⁷⁷ Het substantief *hil* heeft in het meervoud in het Brugs 5x de uitgang -s: enkele vermoedelijk heuvelachtige stukken land worden in Brugs oorkonden *hils* genoemd.⁷⁸ Ook een van de twee attestaties *hoets* benoemt een bepaalde plaats.⁷⁹ Het meervoud van *turf* is *torue* (6x, acc. plur.) of *toruen* (9x, dat. plur.), behalve in een grotendeels Latijnse tekst uit Calais anno 1293, waarin 1x *torues* te lezen staat.⁸⁰ De uitgang -es bij dit Middelnederlandsse woord kan dan ook beïnvloed zijn door het Latijn. Het meervoud van het Mnl. substantief *oor* 'erfgenaam' (MNW V, 1612), luidt gewoonlijk *oere* of *oeren*, in Veurne echter 1x *oers*, in Velzeke 1x *ors*.⁸¹ De -r-auslaut van dit substantief was allicht een begunstigende factor voor het optreden van de -s als meervoudsuitgang.

Variatie tussen het -s- en het -e(n)-meervoud is er ook bij het onzijdige substantief *stuk*. De -s-pluralis, slechts 17x geattesteerd in 5 Brugsese teksten, is echter veel minder gebruikelijk dan de meervouden *sticke* en *sticken*, die honderden malen voorkomen (tabel 11: *stuk*). De monosyllabische -s-meervouden *stics* maken slechts een kleine minderheid uit van het materiaal. Behalve in de accusatief (12/352=3.4%) en in de nominatief (2/83=2.4%), duiden ze ook enkele malen op in de datief plur. (3/306=1%), bijv. *vand(en) iij stix moeten vind(er)s hebben*.⁸² Elf van de zeventien bewijspplaatsen van het meervoud *stics* zijn te vinden in één lange tekst, een keur van de lakenindustrie te Brugge, waar-

⁷⁵ De vindplaatsen *ghedings*, *broets* en *decs* zijn o.i. geen -s-pluralia (Pijnenburg 1989, 74-75), maar enkelvoudige genitieven in een partitieve constructie, afhankelijk van een telwoord (Stoet 1977, § 160): Hemiksem 1295, doc. 1437, 219935: die van vele *ghedings* plügen te comene; Kloosterzande 1286, doc. 1574, 236330: zal hi gheuen cc *broets*; Brugge 1298, doc. 1669, 250503: van c.l. *decs* iii s.

⁷⁶ Nl. de rekeningen van de Watering te Blankenberge, Brugge 1294, doc. 1329, 201221: die *dams* vte daden; Brugge 1298, doc. 1669, 250210, 250228, 250340 en 250343: van *dams* te makene.

⁷⁷ De meervoudsvormen *damme(n)* komen voor in Brugge 1298 (doc. 1669), Oudenburg 1285 (doc. 603) en Gent 1287 (doc. 717).

⁷⁸ Nl. Brugge 1271, doc. 110, 020001 en Brugge 1279, doc. 276, 045027: welke lant heet die *hils*; ibid. 020003 en 045029: of oesthalf an die grote *hils*; Brugge 1290, doc. 950, 147046: lands ... es gheheten die langhe nord *hils*.

⁷⁹ Brugge 1291, doc. 1088, 168335: twe linc licgh(en) in die *hoets* dar joris ... vp woende. De andere vindplaats: Calais 1293, doc. 1253, 191624: infra q(ua)tuor *hoets* de spoudinghe.

⁸⁰ Calais 1293, doc. 1253, 191704: Q(uod) nullus vendat *torues* ...

⁸¹ Veurne 1291-1310, doc. 1573, 236141: hannin die vos ende sijn *oers* sin sculdech ...; Velzeke 1280, doc. 11, 005101: ser gosins clerics *ors* ... quamen ...

⁸² Brugge 1296-12987, doc. 1340, 203832.

in ze als varianten naast de meer gebruikelijke vormen *sticken* en *sticke* staan.⁸³ Drie andere vindplaatsen komen eveneens voor in twee teksten die verband houden met de lakennijverheid.⁸⁴ Voorts bevatten de Brugse rekening van de Watering van Blankenberge, de keur van het ambacht van de zwartledertouwers te Brugge en een Brugse oorkonde uit 1268 een meervoud *stics* of *stix*.⁸⁵

Tenslotte heeft het neutrum *pond*, vrij verrassend in het Hollands, eenmaal een *-s* in de pluralis, hoewel die in de context kan zijn uitgelokt door de partitieve genitief sing. die er onmiddellijk op volgt.⁸⁶ Er dient ons inziens ook voorzichtigheid aan de dag gelegd bij het bepalen van het getal van een aantal namen van vissen met de uitgang *-(e)s*, opgesomd in de grote delen in het Latijn gestelde Calesiaanse tekst uit 1293 (doc. 1253).⁸⁷

⁸³ Bijv. Brugge 1296-1298⁷, doc. 1340, 207344: sniden ... tlanghe laken an .iiij. *stix*; ibid. 1294, 204219: te luereerne die *sticke*; ibid. 202921: dat laken salmen daer sniden voreuets an .iiij. *sticken*.

⁸⁴ Nl. de keur van de lakennijverheid te Brugge uit 1282, doc. 438, 067020: die hier ieghen dade; hi v(er)burde die *stix*; en de keur over het uitsiallen van het laken in de halie te Brugge uit 1285-1286, doc. 663, 110916 en 111121: *stics* van lakene(n).

⁸⁵ Nl. Brugge 1293, doc. 1230, 188625: de xxxii *stix*; Brugge 1301-1310, doc. 1935, 288916: dat niemene van gheenen coeyene ledere *stics* of en snijt ...; Brugge 1268, doc. 67, 012840: ent dus heeten die *stix* ...

⁸⁶ Graf. Kansel. Holland 1284-1287, doc. 308, 051437: die elbots tiind heit tusseen zes *ponis* ghelts ende ene.

⁸⁷ In deze tekst volgt na de constructie *partiem de*, in het Latijn gecombineerd met de ablatief na het voorzetsel *de*, een reeks visnamen op *-(e)s*: Calais 1293, doc. 1254, 192126-192133: q(uod) redimant vel vendant(ur) ... t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *rutes* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *zeals* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *fies* & de *mag(hes)* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *sproit(es)* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *ost(res)* dimidia(m) p(ar)te(m) de *reules* dimidia(m) p(ar)te(m) de heliboud de ii pors de meir lu(n) & de i le moitie. de c. bardevisc x. - Afgezien van de vraag met welke naamval een Latijnse ablatief na een prepositie in het Middelnederlands overeenstemt, is niet met zekerheid uit te maken of de recursieve woorden enkelvoud of meervoud zijn. Vertaald naar het Middelnederlands, wordt *partiem de* een partitieve constructie "een deel van", die de genitief regeert (Stoet 1977, § 160), bijv. Brugge 1265, doc. 33, 008719: *en vierendeel pond*s, ofwel wordt omschreven met het voorzetsel *van* + datief, bijv. *sin derdendeel uan der mesdaet* (Gent 1253, doc. 9, 004740). Hoewel zeldzamer, is in een partitieve constructie in het Mnl. ook de genitief plur. niet uitgesloten, bijv. Brugge 1268, doc. 67, 012911: *.xvij. lb goeder vlamsch(er) peneghe siars*. Wanneer men veronderstelt dat de *-(e)s* in *rutes* e.d. een meervoudsmorfem is, blijft het feit dat *bardevisc*, *heliboud* en *meir lu(n)* in het voorgaande citaat geen meervoudsuitgang soortnaam *baardvis*, *helibot*, *wijting* is bedoeld, terwijl de andere vissoorten in hun individualiteit worden gezien. - Ook de Latijnse zin "Q(uod) n(u)ll(u)s jaceat bestias n(e)c scapinghe de vags ..." in dezelfde tekst (regelnr. 192107) bevat een monosyllabische vorm op *-s* (meervoud?) na de Latijnse prepositie *de*, nu buiten de marietijlische sfeer. *Vacht* is een vrouwelijk woord; niettemin verschijnt enkele regels eerder (nr. 192104) een tweede *-s* vorm: C(uod) n(u)ll(u)s rote kenen lanet vltis n(e)c volbe

De pluralis van het wortelnamen man luidt in de regel *man*, *manne* (nom., acc. en gen. plur.) of *mannen* (dat. plur.) (tabel 12: *man*, *simplex*, *composita*). In de Brugse keur van de lakenindustrie uit 1284 is bovendien tweemaal het meervoud mans opgetekend.⁸⁸ Bij de samenstellingen van de Watering van Blankenberge, de keur van het ambacht van de zwartledertouwers te Brugge en een Brugse oorkonde uit 1268 een meervoud *stics* of *stix*.⁸⁵

Tenslotte heeft het neutrum *pond*, vrij verrassend in het Hollands, eenmaal een *-s* in de pluralis, hoewel die in de context kan zijn uitgelokt door de partitieve genitief sing. die er onmiddellijk op volgt.⁸⁶ Er dient ons inziens ook voorzichtigheid aan de dag gelegd bij het bepalen van het getal van een aantal namen van vissen met de uitgang *-(e)s*, opgesomd in de grote delen in het Latijn gestelde Calesiaanse tekst uit 1293 (doc. 1253).⁸⁷

⁸³ Bijv. Brugge 1296-1298⁷, doc. 1340, 207344: sniden ... tlanghe laken an .iiij. *stix*; ibid. 1294, 204219: te luereerne die *sticke*; ibid. 202921: dat laken salmen daer sniden voreuets an .iiij. *sticken*.

⁸⁴ Nl. de keur van de lakennijverheid te Brugge uit 1282, doc. 438, 067020: die hier ieghen dade; hi v(er)burde die *stix*; en de keur over het uitsiallen van het laken in de halie te Brugge uit 1285-1286, doc. 663, 110916 en 111121: *stics* van lakene(n).

⁸⁵ Nl. Brugge 1293, doc. 1230, 188625: de xxxii *stix*; Brugge 1301-1310, doc. 1935, 288916: dat niemene van gheenen coeyene ledere *stics* of en snijt ...; Brugge 1268, doc. 67, 012840: ent dus heeten die *stix* ...

⁸⁶ Graf. Kansel. Holland 1284-1287, doc. 308, 051437: die elbots tiind heit tusseen zes *ponis* ghelts ende ene.

⁸⁷ In deze tekst volgt na de constructie *partiem de*, in het Latijn gecombineerd met de ablatief na het voorzetsel *de*, een reeks visnamen op *-(e)s*: Calais 1293, doc. 1254, 192126-192133: q(uod) redimant vel vendant(ur) ... t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *rutes* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *zeals* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *fies* & de *mag(hes)* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *sproit(es)* t(er)cia(m) p(ar)te(m) de *ost(res)* dimidia(m) p(ar)te(m) de *reules* dimidia(m) p(ar)te(m) de heliboud de ii pors de meir lu(n) & de i le moitie. de c. bardevisc x. - Afgezien van de vraag met welke naamval een Latijnse ablatief na een prepositie in het Middelnederlands overeenstemt, is niet met zekerheid uit te maken of de recursieve woorden enkelvoud of meervoud zijn. Vertaald naar het Middelnederlands, wordt *partiem de* een partitieve constructie "een deel van", die de genitief regeert (Stoet 1977, § 160), bijv. Brugge 1265, doc. 33, 008719: *en vierendeel pond*s, ofwel wordt omschreven met het voorzetsel *van* + datief, bijv. *sin derdendeel uan der mesdaet* (Gent 1253, doc. 9, 004740). Hoewel zeldzamer, is in een partitieve constructie in het Mnl. ook de genitief plur. niet uitgesloten, bijv. Brugge 1268, doc. 67, 012911: *.xvij. lb goeder vlamsch(er) peneghe siars*. Wanneer men veronderstelt dat de *-(e)s* in *rutes* e.d. een meervoudsmorfem is, blijft het feit dat *bardevisc*, *heliboud* en *meir lu(n)* in het voorgaande citaat geen meervoudsuitgang soortnaam *baardvis*, *helibot*, *wijting* is bedoeld, terwijl de andere vissoorten in hun individualiteit worden gezien. - Ook de Latijnse zin "Q(uod) n(u)ll(u)s jaceat bestias n(e)c scapinghe de vags ..." in dezelfde tekst (regelnr. 192107) bevat een monosyllabische vorm op *-s* (meervoud?) na de Latijnse prepositie *de*, nu buiten de marietijlische sfeer. *Vacht* is een vrouwelijk woord; niettemin verschijnt enkele regels eerder (nr. 192104) een tweede *-s* vorm: C(uod) n(u)ll(u)s rote kenen lanet vltis n(e)c volbe

n(e)c vags inde let emenda .xx. - Deze attestaties worden aangehaald bij de bespreking van het *-s*-meervoud door Pijnenburg (1989, 74-76), Bremmer (1989, 88) en (partieel) door Philippa (1981, 88-89). We laten ze veiligheidsshalve buiten beschouwing, evenals de door Pijnenburg vermelde meervouden uit de gelijksoortige hoofdzakelijk Latijnse tekst uit Calais 1298, uitgegeven door Gysseling 1962, maar niet opgenomen in het CG.

⁸⁸ Nl. Brugge 1285, doc. 566, 092103 en 092807: So wat weuere die ... beuonden worde met .ij. goeden *mans*.

⁸⁹ Kloosterzande 1282, doc. 427, 065710; Brugge 1298, doc. 1669, 249720; Dordrecht 1285, doc. 602, 102013; Dordrecht 1286, doc. 702, 116709.

⁹⁰ Plur. op *-s* bij de composita van *man*: nominatief: Vlaams: 1/10=10%; Hollands: 1/27=3.7%; accusatief: Vlaams: 6/10=60%; datief: Vlaams: 34/39=87%; Hollands: 10/16=63%.

⁹¹ Brugge 1291, doc. 1035, 156935.

⁹² Doc. 534 uit 1284, doc. 602 uit 1285 en doc. 702 uit 1286. - Bijv. Dordrecht 1286, doc. 702, 116523: Jt(em) janne en(de) willame *it(m)mermans* xii/2 sol van horen lone; ibid. 116022: Jt(em) *opp(er)mans* vij sol; ibid. 118020: die tebaten quame(n) den *hoefmans*.

digma van het courante neutrum *stuk*. De 17 bewijsplaatsen van het meervoud *stics* staan als zeldzame varianten naast de veel courantere vormen *sticke* en *sticken*.

Toch moet dit flexiekenmerk een ruimere verbreiding hebben gehad dan tot uiting komt in ons historisch taalmateriaal. In moderne Vlaamse dialecten, vooral dan in het Westvlaams en in het Frans-Vlaams, worden meervouden als *zwijs*, *stiers*, *ploegs* e.d. frequent gebruikt. Taelde- (1980a, 1980b) heeft laten zien dat het aantal monosyllabische dialectische *-s*-meervouden afneemt van west naar oost; het talrijkst zijn ze in Frans-Vlaanderen. Het optreden van het *-s*-meervoud is bovendien onderhevig aan factoren van lexicale en sociale aard. Vooral de woorden uit de persoonlijke levenssfeer, waarin de invloed van de standaardtaal minimaal is, zijn vatbaar voor de *-s*-pluralis. Voorts daalt het aantal *-s*-meervouden naarmate de informanten jonger zijn en/of een hogere scholingsgraad hebben. Meer dan eens treedt er bovendien variatie op, waarbij de *-s*-meervouden door vormen op *-en* worden vervingen.⁹³ Ook Paardekooper (1990) tekende in de Westhoek een groot aantal meervoudsdoubletten op.⁹⁴

Van de tientallen monosyllaba die Taelde- op hun meervoudsvorming in het hedendaagse Vlaams heeft onderzocht, is *hoek* het enige substantief dat ook in het Corpus Gysseling met een *-s* in het meervoud verschijnt.⁹⁵ Ook het deels 19de-eeuwse Westvlaamse dialectmateriaal dat Paardekooper heeft verzameld, verschilt lexicaal van onze gegevens: enkel het Frans- en Westvlaamse meervoud *darms* komt ook voor

93 Het optreden van de meervouds-*s* in de Vlaamse dialecten bij monosyllaba is in extenso behandeld door Taelde- (1980a, 1980b). - Voor het feit dat het zuidwestelijke *-s*-morfeem niet, zoals in het Engels, is veralgemeend in het Vlaamse flexiesysteem, heeft Taelde- een intern-linguïstische verklaring: wanneer de meervoudsvorm van de Ma-klasse uit begon te verspreiden (cfr. de parallele ontwikkeling in het Vroegmiddelenengels), hadden de Vlaamse substantieven met een enkelvoud op *-e* reeds de transparante meervoudsvorm op *-en* aangenomen, bijv. sing. *bekē*, plur. *beken*; bijgevolg kwamen enkel de substantieven zonder auslaut-*e* nog in aanmerking voor de meervouds-*s* (Taelde- 1980a, 33-34; 1980b, 168). - Paardekooper (1990, 47-48) meent dat er, in tegenstelling tot het Nederlands, in het Engels geen storende tekstinvloed werkzaam is geweest; de zeer frequente *-s*-meervouden in de Engelse dialecten werden veralgemeend in het Standaardengels.

94 Paardekooper (1990) onderzocht het *-s*-meervoud bij de eenlettergrepige niet-ontleende nomina in het 19de- en 20ste-eeuwse Westvlaams en Frans-Vlaams. Hij is van mening dat het *-s*-meervoud in het Nederlands onder invloed van de standaardtaal vervangen is door het *-n*-meervoud. Dit vervangingsproces was al vóór de 16de eeuw volop bezig. Aangezien er in het Engels geen storende tekstinvloed werkzaam is geweest, werden de in de Engelse dialecten zeer frequente *-s*-meervouden daarentegen wel veralgemeend in het Standaardengels (Paardekooper 1990, 47-48).

95 De substantieven die Taelde- heeft geselecteerd voor zijn onderzoek (resultaten zie Taelde- 1980b, 171-172) komen niet alle (in het meervoud) voor in de ambtelijke documenten van het Corpus Gysseling. Omgekeerd beschikt Taelde- niet over gegevens van de andere monosyllaba waarbij wii een *-s*-meervoud aantreffen.

in het 13de-eeuwse materiaal.⁹⁶ Van Loey maakt anderzijds melding van een *-s*-meervoud bij inheemse woorden zoals *rams*, *stiers*, *zacs*, *ooms*, *knechts*, *pits*, *stix*, *banx*, *hulcs*, *wijfs*. Deze vormen komen volgens hem voornamelijk voor in Westvlaamse en Hollandse documenten, reeds in de 13de eeuw (Van Loey 1980 I, § 12d).

Semantisch beschouwd zijn heel wat monosyllaba die in het dialect het meervoud vormen met de uitgang *-s* persoonsaanduidingen, bijv. *heuls*, *schelms*, *smids*, *diefs*, *vens*, *vreks* (Paardekooper 1990, 44). Bovendien is er wat het genus betreft een restrictie: bij de femina komt het *-s*-meervoud in het dialect zelden voor. Ook in het huidige Nederlands komt het *-s*-meervoud bij monosyllaba enkel voor bij een beperkt aantal oorspronkelijk Nederlandse mannelijke persoonsnamen (bijv. *broers*, *koks*, *maats*, *knechts*).⁹⁷

De meervouds-*s* in monosyllaba is tot op heden een dialectkenmerk; wellicht was ze dat ook in een vroeger taalstadium. De weinige vindplaatsen van een plur. *stics*, dat zonder betekenisverschil naast het veel courantere *stucken* en *stucke* staat, versterken ons vermoeden dat het meervoud op *-s* een ingweonisme is⁹⁸, dat vanouds in het westelijke Vlaams aanwezig was, maar in de schrijftaal in monosyllaba slechts zelden aan de oppervlakte kwam. Als sociaal lager gewaardeerd verschijnsel kon de meervouds-*s* nauwelijks doordringen tot de schrijftaal;⁹⁹ in verzorgd taalgebruik haalde de pluralis op *-en* het als beschaafdere variant van de als dialectisch ervaren *-s*-vorm (cfr. Taelde- 1980a, 34; 1980b, 168-169). Dat de meervoudsmorfemen *-s* en *-en* tot een verschillend register behoorden, blijkt trouwens nog in het Algemeen Nederlands. Bij de woorden die zowel met *-en* als met *-s* het meervoud kunnen vormen, is er, wanneer het dubbele meervoud niet samenhangt met betekenisverschil, meestal een stilistisch onderscheid¹⁰⁰: de vorm op *-en* hoort tot een "hogere" sfeer dan die op *-s* (ANS, 66).

Het is o.i. dan ook geen toeval dat een deel van de al schaarse *-s*-meervouden voorkomt in documenten die niet tot de "Hochsicht", maar tot de "Mittelsicht" behoren. Het monosyllabische *-s*-meervoud, tot op heden een kenmerk van het gesproken westelijke Vlaams, blijkt veeleer op te duiken in rekeningen waarin bijv. een opsomming

96 Paardekooper 1990, 28-41: overzicht van het materiaal.

97 Het zou verhelderend werken om het meervoud van de enkele eenlettergrepige persoonsnamen als *knecht*, *maat*, *oom* en *zoen* (ANS, 62) die in de huidige standaardtaal een *-s* als numerusmerk kunnen hebben, in het Vlaams in het Corpus Gysseling te kunnen onderzoeken. De genoemde woorden komen in het Corpus Gysseling voor als *-e(n)*-pluralia, echter in de regio's Holland, Brabant, Utrecht en Limburg, waar het monosyllabische *-s*-meervoud o.i. niet te verwachten is.

98 Ook de ontrondingen en apocope's in bijv. *stic* en *hul* zijn ingweonismen.

99 Cfr. Paardekooper 1990, 47: "Maar een eeuwenoude tegenwerking van *n*-meervouden vanuit de teksten heeft veralgemeening van de *s*-uitgang verhinderd."

100 Door Van Haeringen (1962, 205) "statheidsnuancering" genoemd.

van goederen wordt gegeven, dan in oorkonden en akten. Niet alleen de geografische, maar ook de lexicale en sociale gelaagdheid die het *-s*-meervoud in de huidige dialecten kenmerken (cfr. Taeldeman 1980a, 1980b), is al waarneembaar in het Middelnederlands. De vormen *stics* uit de Brugse keuren van de lakenindustrie en de meervouden *timmermans* uit de Brugse en Dordtse stadsrekeningen wijzen erop dat het *-s*-meervoud bij het informele taalgebruik uit de ambachtelijke sfeer hoorde (cfr. Mooijjaar 1992, 232).

De middeleeuwse geschreven taal geeft de nuances van de omgangstaal slechts gedeeltelijk weer. Het monosyllabische *-s*-meervoud, een Ingweoons dialectisch kenmerk dat in de Vlaamse ambtelijke schrijftaaltraditie weinig waardering genoot, kon nu en dan doordringen tot de lagere registers van de schrijftaal, maar werd uit de hogere registers van die geschreven taal haast volledig geweerd.

2. De oorsprong van de Nederlandse meervoudsuitgang *-s*

De oorsprong van de Nederlandse *-s* hoeft o.i. niet buitenshuis te worden gezocht. Het *-s*-meervoud is een Ingweoons flexiekenmerk. Het feit dat het *-s*-meervoud in de vroegmiddeleeuwse schriftalen langs de hele Noordzeekust optreedt, wijst op de algemeen-Ingweoonse herkomst van dit buigingsverschijnsel, waaraan ook de kustdialecten uit het Nederlandse taalgebied hebben deelgehad.

De Nederlandse *-s* is niet ontleend aan een naburige taal, noch aan het Oudsaksisch, noch aan het Oudengels, noch aan het Oudfrans, maar is een autochtoon Oud- en Middelnederlands meervoudsmorfem. De uitgang *-s* is de Mnl. voortzetting van de Onl. uitgang *-as*, die in de Ingweoonse dialecten naast de pluralisuitgang *-a* voorkwam (cfr. Van Helten 1887, § 260; Schönfeld 1970, § 101; Van Loey 1980 I, Aant. § 12b). Als Oudnederlandse bewijspplaatsen van een *-as*-meervoud worden doorgaans de drie Oudgintse vindplaatsen *geldindas*, *Grippingas* en *Humas* (Mansion 1924, 281) en de pluralis *nestas* uit het befaamde Oudwestvlaamse penneprobersel aangehaald. Uit ons onderzoek van de substantiefflexie op basis van alle attestaties uit de ambtelijke documenten van het Corpus Gysseling blijkt dat het meervoud van de inheemse nomina op *-er* en *-aar* in de Ingweoons gekleurde dialecten van het Nederlands vanaf de oudste overlevering bij voorkeur wordt gevormd met de uitgang *-s*. In het uiterste westen van ons taalgebied hebben bovendien enkele monosyllaba in de schrijftaal nu en dan een *-s* als meervoudsuitgang.

Niet alleen in het 13de-eeuwse Vlaams en Hollands, ook in het oude Saksische gedeelte van het taalgebied, waarin de overlevering in de volkstaal een eeuw later aanvangt, hebben heel wat woorden op *-er* in de 14de eeuw alleen een meervoud op *-s*. Het meervoud van *rechter* en *borger* luidt in de 14de eeuw in de provincies Groningen/Drente steeds rechtchers, borghers. Ook de samenstelling *hofmeester* neemt altijd de *-s*-vorm aan in het meervoud. Het compositum *burgemeester* daarentegen

kent naast het meervoud *borghermeesters* ook de vorm *borghemeestersere(n)*. In de loop van de 14de eeuw wordt het *-s*-meervoud alsmear gebruikelijker: in de provincies Noord- en Zuidholland heeft de nominatief plur. van het substantief *meester* in alle gevallen de uitgang *-s*; ook in de andere naamvallen neemt het *-s*-meervoud in het 14de-eeuwse Kustmiddelnederlands een dominante positie in het meervouds-paradigma in (Demeersseman 1988, 44-45).

In het Oudsaksisch wisselden in de nominatief en de accusatief plur. in de klasse van de masculiene *a*- en *ja*-stammen de morfemen *-ôs*, *-as* en *-a* af (Gallée 1910, § 297). In het Middelnederduits breidde het *-s*-morfem, de oude uitgang van de persoonsaanduidingen met een identieke singularis en pluralis, zich onder westelijke invloed uit naar de nomina agentis op *-er(e)* (Lasch 1914, § 366, Anm. 3). De populariteit van het *-s*-meervoud in het Middelnederduits vanaf de 14de eeuw wordt in verband gebracht met het terugdringen van Hoogduitse invloeden, waardoor tot dan toe als "plat" gevoelde vormen in de officiële schrijftaal ingang vonden (Quak 1989, 52).

In de huidige Nederlandse dialecten bereiken de *-s*-meervouden hun hoogste concentratie in het zuidwesten (Taeldeman 1980a, 1980b, 1982 en Paardekooper 1990) en in het noordoosten van het taalgebied (De Rooij 1974). Bij zijn onderzoek van het meervoud van *wafel*, *appel*, *aardappel*, *wortel*, *artikel* en *mairegel* in de Nederlandse dialecten stelde De Rooij vast dat zich op alle kaarten grote noordoostelijke en zuidwestelijke *-s*-gebieden aftekenden. De Rooij vond dan ook de Oud-saksische oorsprong als enige verklaring van de Nederlandse meervouds-*s* een te eenzijdige opvatting (De Rooij 1974, 64-66; vgl. echter Öhmann 1961-1962, 228-230). Zowel in het zuidwesten als in het noordoosten van het taalgebied maakt de meervouds-*s* van oudsher deel uit van het flexiesysteem. Onderlinge beïnvloeding tussen beide ver van elkaar gelegen gebieden kan het grote aantal *-s*-meervouden in het vroegste Middelvlaams en Middelhollands niet afdoende verklaren.

Evenmin zijn er goede redenen om het Nederlandse *-s*-meervoud te ontleenen aan het Engels, zoals al door Bremmer is aangetoond (Bremmer 1989). De Oudengelse buigingsuitgang in de nominatief en de accusatief plur. van de *Ma*- en de *Mja*-klasse luidde *-as* (Sievers 1921, § 237, § 247). Deze uitgang is bij de *M(j)a*-stammen al in het Vroegoudengels geattesteerd in oorkonden uit het graafschap Kent (Dahl 1938, 55, 90), maar staat er naast het *-r*-meervoud, dat er omstreeks 1200 ongeveer even talrijk voorkomt. Het *-s*-meervoud is in het Engels bovendien het eerst expansief geworden in het noorden van Engeland. In het Vroegmiddelnederlands breidde de meervouds-*s* zich vooral in het noorden uit naar vrouwelijke en onzijdige nomina, terwijl in de Middelnederlands en in het gebied ten zuiden van de Thames de femina en de neutra steeds vaker het *-r*-meervoud aannamen. De tendens tot veralgemening van het *-s*-meervoud in het Engels ontstond in het noorden van Engeland, niet in het aan Vlaanderen grenzende zuiden van Engeland (cfr. Bremmer 1989, 82, 88).

Ook de hypothese van een ontlening van de meervoudsuitgang *-s* aan het middeleeuwse Frans lijkt ons o.m. om intern-linguïstische redenen veeleer onwaarschijnlijk. De uitgang *-s* was in het Oudfrans slechts in een deel van het masculiene meervoudspaarig paradigma voorhanden: enkel de accusatief plur. ging uit op *-s*, de nominatief plur. daarentegen was gelijk aan de nom. of acc. sing., bijv. *Ofra. nom. sing./plur. murs/ mur, acc. sing./plur. mur/ murs; nom. sing./plur. pedre/pedre, acc. sing./plur. pedres/pedres*. In de feminiene meervoudsuitgang was het numerusmerk *-s* zowel in de nominatief als de accusatief plur. aanwezig, bijv. *nom. sing./plur. medre/medres, acc. sing./plur. medre/medres* (paradigma's bij Pope 1952, §§ 797, 799, 801). De buiging van de Vroegmiddelnederlandse masculiene nomina op *-er(e)* en *-aere* zou bijgevolg aansluiten bij de meervoudsuitgang van de Oudfranse feminina, terwijl ze slechts partieel overeenstemt met de flexie van de Oudfranse masculina. We hebben voor het Middelnederlands aangehouden dat het *-s*-meervoud zich verspreidt via de overeenstemmende genuscategorie. Het *-s*-meervoud heeft zich het eerst analogisch uitgebreid naar masculiene en neutrale substantieven, de feminina zijn pas later beïnvloed door het *-s*-meervoud. Die restrictie wat het genus betreft geldt trouwens ook voor de monosyllaba. Ook bij de groep monosyllabische substantieven blijft het *-s*-meervoud beperkt tot de masculina; feminiene monosyllaba met de meervoudsuitgang *-s* komen in de westelijk-Vlaamse dialecten uiterst zelden voor.

Ontlening van de Nederlandse meervoudsuitgang *-s* aan een naburige taal stuit niet alleen op bezwaren vanuit de structuur van de donortalen op het moment dat de ontlening zou hebben plaatsgevonden; het ontlenen van een flexiemoorfeem is in de morfologie in ieder geval een bijzonder ongewoon fenomeen, cfr. Paardekooper (1990, 48): "een niet-inheemse meervoudsuitgang is in beginsel beperkt ontleenbaar, maar wordt nooit produktief, ook al is de gevende taal erg prestigerijk." We hebben er tevens op gewezen dat het merendeel van de Middelnederlandse nomina met het *-s*-meervoud geen leenwoorden, maar inheemse woorden zijn, die tot de Germaanse erfwoordenschat behoren. Het feit dat de met de Franse suffixen *-ier* en *-eur* gevormde substantieven enkel in het Kustmiddelnederlands de meervoudsuitgang *-s* hebben, maar elders ook met de uitgang *-en* verschijnen, toont overigens aan dat een substantief bij ontlening wordt aangepast aan de morfologie van de doeltaal: deze reeks woorden volgde het gangbare Middelnederlandse buigingssysteem.

Er was in het Middelnederlands geen dwingende reden om een flexiemoorfeem als de meervouds-*s* aan een andere taal te ontlennen. Door opvolgende herstructureringen was er in de 13de eeuw een functioneel buigingssysteem tot stand gekomen, waarin het numerusonderscheid bij voorkeur werd uitgedrukt door middel van een formele markering aan het substantief. In de kustdialecten was, naast de overal gangbare reeks meervoudsuitgangen *-e*, *-en*, en *-eren*, de autochtoon-Ingwe-

oonse uitgang *-s* bij bepaalde groepen nomina gangbaar als numerusmerk.

3. Besluit

Het *-s*-meervoud kenmerkt historisch de kustdialecten, i.c. het Vlaams en het Hollands. In de Ingweoons gekleurde dialecten van het Middelnederlands is het *-s*-meervoud vanaf de oudste overlevering aanwezig bij twee groepen substantieven. Een omvangrijke reeks meerlettergrepige masculina die eindigen op *-er(e)*, *-aere*, *-ier* en *-eur* vormt het meervoud, in het Vlaams vaker dan in het Hollands, bij voorkeur met de uitgang *-s*. Bij een heterogene groep masculiene en neutrale monosyllaba is het *-s*-meervoud in het Vlaams in zeer beperkte mate geattesteerd.

De meervoudsuitgang *-s* maakt vanouds deel uit van het Ingweoonse flexiesysteem. Bij de woorden met *-r(e)*-auslaut is dit Ingweoonse buigingskenmerk expansief geworden. Het morfeem *-s* heeft zich achterenvolgens uitgebreid naar de neutra en de femina op *-er*; na de 13de eeuw nemen ook de nomina op *-el*, *-en* en *-em* geleidelijk de *-s*-pluralis aan, die hier tenslotte wordt veralgemeend in de standaardtaal. Het feit dat de *-s* zich precies in deze omgeving heeft doorgezet, hangt enerzijds met de fonologische opbouw van deze nomina, anderzijds met de ophaakheid van het klankwettige paradigma samen. Bij de Mja-stammen op Mnl. *-ere* vielen singularis en pluralis klankwettig samen, bijv. *sing./plur. ridd(e)re/ridde(e)re*.¹⁰¹ De uitgang *-s* was een geschikter middel om het paradigma transparant te maken dan het morfeem *-en*. Door toevoeging van het Ingweoonse meervoudsmorfeem *-s* ontstonden tweesyllabige, van het enkelvoud onderscheiden meervoudsvormen met de gewenste prosodische structuur, nl. een opeenvolging van een beklemtoonde en een onbeklemtoonde syllabe. De niet-sonorantische *-s* kon bovendien gemakkelijker worden gecombineerd met een sonorantisch dan met een niet-sonorantisch voordeinde (cfr. Taeldeman 1980a, 37).

Bij de monosyllaba ontbreken beide begunstigende factoren; het verspreidingsgebied van het *-s*-meervoud is bij de monosyllaba beperkt gebleven tot het zuidwesten van het taalgebied. Aangezien enkelvoud en meervoud klankwettig werden onderscheiden, was er bij de monosyllaba morfologisch geen behoefte aan de uitgang *-s* als numerusdifferentiërend morfeem. Ook uit ritmisch oogpunt was er geen reden om een wijziging door te voeren: de tweelettergrepige klankwettige meervouden op *-e(n)* bevatten geen opeenvolging van twee onbeklemtoonde syllaben. Als Ingweoons dialectisch verschijnsel werd het *-s*-meervoud kennelijk niet bijzonder hoog aangeslagen: bij een reeks

¹⁰¹ Cfr. Taeldeman 1982, 165-167: door omsyllabering van de syllabische sonans bij de tweelettergrepige nomina was in de Vlaamse dialecten het aantal nomina waarbij singularis en pluralis coincideerden toegenomen

monosyllaba met heterogeen auslautfoneem kon de -s-pluralis nauwelijks doordringen tot de westelijk-Vlaamse schrijftaal. Ook die stigmatisering als een dialectkenmerk stond bij deze woorden de verdere verbreding van de -s-vormen dan het Vlaams in de weg.

Geciteerde literatuur

- ANS: Geerts G. e.a., *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen/Leuven, 1984.
 Berteloot 1984: Berteloot A., *Bijdrage tot een klankatlas van het deriende-eeuwse Middelnederlands*. Deel I: tekst, Deel II: Platen. Gent 1984.
 Bremmer 1989: Bremmer R.H. Jr., "Is de Nederlandse meervouds-s van Engelse komaf?", in: *ABdG* 28 (1989), 77-91.
 Corpus Gysseling: Gysseling M., *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)*. M.m.v. en van woordindices voorzien door W. Pijnenburg. Reeks I: Ambtelijke bescheiden. 9 dln. 's-Gravenhage 1977.
 Dahl 1938: Dahl I., *Substantival inflexion in Early Old English. Vocalic stems*. Lund 1938.
 Demeersman 1988: Demeersman H., *De meervoudsflexie van drie substantieven in veertiende-eeuws Middelnederlands. Een dialectgeografische studie op het corpus van veertiende-eeuwse ambtelijke teksten*. Onuitgegeven doctoraalscriptie VU, Amsterdam 1988.
 De Rooij 1974: De Rooij J., "Dubbel meervoud I.", in: *Taal en Tongval* 26 (1974), 46-69.
 Franck 1910: Franck J., *Mittelniederländische Grammatik mit Lesestücken und Glossar*. Leipzig 1910². Nachdruck: Arnhem 1971.
 Franck & Van Wijk: Franck J. & N. Van Wijk, *Franck's etymologisch woordenboek der Nederlandsche Taal*. 's-Gravenhage, 1929².
 Gallée 1910: Gallée J.H., *Altsächsisches Grammatik*. Halle-Leiden, 1910².
 Gysseling 1962: Gysseling M., "Diets in schepenverordeningen van Calais uit het einde der XIIIde eeuw", in: *Studia Germanica Gandensia* 4 (1962), 9-30.
 Lasch 1914: Lasch A., *Mittelniederdeutsche Grammatik*. Halle a. S. 1914.
 Mansion 1924: Mansion J., *Oud-Gentsche naamkunde. Bijdrage tot de kennis van het Oud-Nederlandsch*. 's-Gravenhage 1924.
 MNW: Verwijs E. & J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*. 10 dln. 's-Gravenhage 1885-1952.
 Mooijaart 1992: Mooijaart M.A., "Vroegmiddelnederlandse taalvariatie. Materiaalverzameling en kaartmethode", in: *TNTL* 106 (1990), 40-65.
 Öhmann 1961-1962: Öhmann E., "Die Pluralformen auf -s in der deutschen Substantivflexion", in: *ZfdA* 91 (1961-1962), 228-236.
 Paardekooper 1990: Paardekooper P.C., "'Eenlettergrepige' niet-ontleende westvlaamse s-meervouden", in: *Gramma* 14 (1990), 25-51.
 Philippa 1981: Philippa M., "De meervoudsvorming op -s in het Nederlands voor 1300", in: *TNTL* 97 (1981), 81-103.
 Philippa 1988: Philippa M., "Some masculine plurals in North Sea Germanic reconsidered", in: *NOWELE* 1988, Vol. 12 May, 77-90.
 Pijnenburg 1989: Pijnenburg W.J.J., "De meervoudsvorming in het Vroegmiddelnederlands: aspecten van het -s- en het -er-meervoud", in: *ABdG* 28 (1989), 57-76.
 Pope 1952: Pope M.K., *From Latin to modern French with especial consideration of Anglo-Norman. Phonology and morphology*. London 1952². Reprinted 1973.

- Quak 1989: Quak A., "Meervoudsvorming in Oudsaksisch en Middelnederduits", in: *ABdG* 28 (1989), 43-54.
 Quak 1992: Quak A., "Versuch einer Formenlehre des Altniederländischen auf der Basis der Wachtendoncksch Psalmen", in: Bremmer R.H. & A. Quak (Hrsg.), *Zur Phonologie und Morphologie des Altniederländischen* (NOWELE Supplement vol. 7). Odense 1992, 81-123.
 Salverda de Grave 1914: Salverda de Grave J.J., "De meervoudsvorm op -s in het Nederlands", in: *De Nieuwe Taalgids* 8 (1914), 15-23.
 Schönfeld 1970: Schönfeld M. & A. Van Looy, *Schönfelds Historische Grammatica van het Nederlands*. Zutphen 1970⁸.
 Sievers 1921: Sievers E., *Angelsächsische Grammatik*. Halle, 1921².
 Stoett 1977: Stoett F.A., *Middelnederlandse Spraakkunst. Syntaxis*. 's-Gravenhage, 1977³.
 Taeldeeman 1980a: Taeldeeman J., "Pluralisation in the Flemish (and the Brabantish) dialects. A diatopical survey and a sociolinguistic close-up of morphological change", in: Daalder S. & M. Gerritsen (eds.), *Linguistics in the Netherlands* Amsterdam-Oxford-New York 1980, 29-47.
 Taeldeeman 1980b: Taeldeeman J., "Morphologischer Wandel durch Variation: die Pluralbildung in den flämischen Mundarten", in: P.S. Ureland (Hrsg.), *Sprachvariationen und Sprachwandel. Akten des 3. Symposiums über Sprachkontakt in Europa*. Tübingen 1980, 161-192.
 Taeldeeman 1982: Taeldeeman J., "De meervoudsvorming bij substantieven op syllabische sonans in de Vlaamse en Brabantse dialecten", in: *Glott* 5 (1982), 157-187.
 Van Haeringen 1962: Van Haeringen C.B., "De meervoudsvorming in het Nederlands", in: van Haeringen C.B., *Neerlandica. Verspreide opstellen 's-Gravenhage 1962²*, 186-209.
 Van Helten 1887: Van Helten W.L., *Middelnederlandse Spraakkunst*. Groningen, 1887. Herdruk Wiestbaden 1973.
 Van Looy 1980 I: Van Looy A., *Middelnederlandse Spraakkunst. I. Vormleer*. Groningen 1980⁹.
 VD: Geerts G. & H. Heestermans, *Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht/Antwerpen 1992¹².
 Wilmanns 1909: Wilmanns W., *Deutsche Grammatik. Dritte Abteilung: Flexion*. Straßburg 1909. Neudruck: Straßburg 1967.

Toelichting bij de tabellen:

Van elke 13de-eeuwse attestatie van een substantief hebben we de naamval en het getal bepaald. De resultaten worden weergegeven in kruistabellen die op basis van het geanalyseerde materiaal automatisch zijn gegenereerd. In onze telmethode staat de individuele taalvorm centraal: we hebben alle vindplaatsen uit alle documenten meegeteld en ledere attestatie als 1 geteld.

Op de eerste regel van elke tabel staan de afkorting voor de naamval en het getal, de markering "simpl." (simplex) of "comp." (compositum) en het onderzochte substantief of de groep substantieven. Tenzij anders vermeld, selecteerden we alleen de simplicia. De naamvallen worden in deze volgorde weergegeven:

nm nominatief meervoud
 gm genitief meervoud
 dm datief meervoud
 am accusatief meervoud

Op de tweede regel worden de afkortingen voor de diverse regio's horizontaal naast elkaar afgedrukt:

Vla. Vlaams-Zeeuws
 Holl. Hollands
 Brab. Brabants
 Utr. Utrechts
 Limb. Limburgs-Zuidnederrijns
 NNR. Noordnederrijns
 Ijss. Ijssellands

De aangetroffen uitgangen staan verticaal onder elkaar:

-∅
 -e
 -s
 -en

De getallen die we met elkaar willen vergelijken, staan naast en onder elkaar; uit iedere tabel kan worden afgelezen met welke frequentie (relatief en absoluut) een bepaalde uitgang in iedere regio voorkomt. De som van de kolompercentages is 100%. Het totaal van de absolute aantallen wordt zowel in verticale als in horizontale richting berekend.

Tabel 1: ridder

nm Simpl.: ridder		Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-∅:	0	1	0	0	2	0	3
	0.0%	2.3%	0.0%	0.0%	28.6%	-	1.1%
-e:	0	6	0	1	5	0	12
	0.0%	14.0%	0.0%	100.0%	71.4%	-	4.4%
-s:	206	30	2	0	0	0	238
	97.6%	69.8%	22.2%	0.0%	0.0%	-	87.8%
-en:	5	6	7	0	0	0	18
	2.4%	14.0%	77.8%	0.0%	0.0%	-	6.6%
Tot:	211	43	9	1	7	0	271
dm Simpl.: ridder		Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-∅:	0	2	0	0	0	0	2
	0.0%	100.0%	-	-	-	-	66.7%
-e:	1	0	0	0	0	0	1
	100.0%	0.0%	-	-	-	-	33.3%
Tot:	1	2	0	0	0	0	3
gm Simpl.: ridder		Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-∅:	8	5	0	0	0	0	13
	80.0%	62.5%	0.0%	0.0%	-	0.0%	61.9%
-e:	2	3	1	1	0	1	8
	20.0%	37.5%	100.0%	100.0%	-	100.0%	38.1%
Tot:	10	8	1	1	0	1	21
am Simpl.: ridder		Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-∅:	5	4	0	0	0	0	9
	100.0%	66.7%	-	-	-	-	81.8%
-e:	0	2	0	0	0	0	2
	0.0%	33.3%	-	-	-	-	18.2%
Tot:	5	6	0	0	0	0	11

Tabel 2: poorter

nm Simpl.: poorter		Regio: Vla. Holl. Brab. IJss.	
		Vla. Holl. Brab. IJss.	
-ø:	0	0	1
	0.0%	0.0%	14.3%
-e:	0	2	0
	0.0%	9.5%	28.6%
-s:	47	10	0
	88.7%	47.6%	0.0%
-en:	6	9	4
	11.3%	42.9%	57.1%
Tot:	53	21	7
gm Simpl.: poorter			
Regio: Vla. Holl. Brab. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. IJss.	
-ø:	1	0	0
	1.4%	0.0%	0.0%
-e:	54	4	0
	75.0%	80.0%	0.0%
-s:	13	1	0
	18.1%	20.0%	0.0%
-en:	4	0	2
	5.6%	0.0%	100.0%
Tot:	72	5	2
dm Simpl.: poorter			
Regio: Vla. Holl. Brab. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. IJss.	
-e:	0	1	0
	0.0%	2.4%	0.0%
-s:	31	17	0
	83.8%	41.5%	0.0%
-en:	6	23	4
	16.2%	56.1%	100.0%
Tot:	37	41	4
am Simpl.: poorter			
Regio: Vla. Holl. Brab. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. IJss.	
-e:	0	6	2
	0.0%	66.7%	0.0%
-s:	24	1	0
	82.8%	11.1%	0.0%
-en:	5	2	1
	17.2%	22.2%	100.0%
Tot:	29	9	1

Tabel 3: poorter rechter ridder scheerder vinder volder voorder wever

nm Simpl.: poorter rechter ridder scheerder vinder volder voorder wever		Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.	
		Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.	
-ø:	0	1	0
	0.0%	1.4%	3.6%
-e:	2	11	4
	0.3%	15.3%	14.3%
-s:	623	43	2
	97.5%	59.7%	7.1%
-en:	14	17	21
	2.2%	23.6%	75.0%
Tot:	639	72	28
gm Simpl.: poorter rechter ridder scheerder vinder volder voorder wever			
Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.	
-ø:	3	2	0
	1.1%	14.3%	0.0%
-e:	231	6	8
	83.1%	42.9%	42.1%
-s:	39	3	0
	14.0%	21.4%	0.0%
-en:	5	3	11
	1.8%	21.4%	57.9%
Tot:	278	14	19
dm Simpl.: poorter rechter ridder scheerder vinder volder voorder wever			
Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.	
-ø:	1	2	3
	0.2%	3.0%	17.6%
-e:	531	34	0
	98.2%	51.5%	0.0%
-s:	9	30	14
	1.7%	45.5%	82.4%
-en:	541	66	17
	100.0%	100.0%	100.0%
Tot:	541	66	17
am Simpl.: poorter rechter ridder scheerder vinder volder voorder wever			
Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.			
		Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. NNR. IJss.	
-ø:	0	6	2
	0.0%	40.0%	28.6%
-e:	139	5	0
	95.9%	33.3%	0.0%
-s:	6	4	5
	4.1%	26.7%	71.4%
-en:	145	15	7
	100.0%	100.0%	100.0%
Tot:	145	15	7

Tabel 4: M-erp

nm Simpl.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-ø:	0	0	0	1	0	0
	0.0%	0.0%	0.0%	25.0%	0.0%	0.0%
-e:	3	5	6	3	2	2
	4.5%	31.3%	66.7%	75.0%	100.0%	100.0%
-s:	59	11	2	0	0	0
	88.1%	68.8%	22.2%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	5	0	1	0	0	0
	7.5%	0.0%	11.1%	0.0%	0.0%	0.0%
Tot:	67	16	9	4	2	2
gm Simpl.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-ø:	1	0	0	1	0	0
	9.1%	0.0%	0.0%	100.0%	-	-
-e:	3	1	1	0	0	0
	27.3%	25.0%	100.0%	0.0%	-	-
-s:	7	2	0	0	0	0
	63.6%	50.0%	0.0%	0.0%	-	-
-en:	0	1	0	0	0	0
	0.0%	25.0%	0.0%	0.0%	-	-
Tot:	11	4	1	1	0	0
dm Simpl.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-ø:	0	0	0	0	1	0
	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%	-
-e:	2	2	0	0	0	0
	1.2%	6.9%	0.0%	0.0%	0.0%	-
-s:	159	16	0	1	0	0
	96.4%	55.2%	0.0%	100.0%	0.0%	-
-en:	4	11	3	0	0	0
	2.4%	37.9%	100.0%	0.0%	0.0%	-
Tot:	165	29	3	1	1	0
am Simpl.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-e:	5	2	3	1	0	3
	4.8%	7.1%	42.9%	100.0%	-	100.0%
-s:	98	26	0	0	0	0
	94.2%	92.9%	0.0%	0.0%	-	0.0%
-en:	1	0	4	0	0	0
	1.0%	0.0%	57.1%	0.0%	-	0.0%
Tot:	104	28	7	1	0	3

nm Comp.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-ø:	1	1	1	7	0	0
	7.1%	14.3%	100.0%	100.0%	-	-
-s:	13	2	0	0	0	0
	92.9%	28.6%	0.0%	0.0%	-	-
-en:	0	4	0	0	0	0
	0.0%	57.1%	0.0%	0.0%	-	-
Tot:	14	7	1	7	0	0
gm Comp.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-ø:	12	0	0	1	0	0
	85.7%	0.0%	-	100.0%	-	-
-s:	2	0	0	0	0	0
	14.3%	0.0%	-	0.0%	-	-
-en:	0	2	0	0	0	0
	0.0%	100.0%	-	0.0%	-	-
Tot:	14	2	0	1	0	0
dm Comp.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-s:	32	3	0	0	0	0
	97.0%	42.9%	-	0.0%	-	-
-en:	1	4	0	4	0	0
	3.0%	57.1%	-	100.0%	-	-
Tot:	33	7	0	4	0	0
am Comp.: M-erp						
Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	NNR.
-e:	0	0	1	2	0	0
	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%	-	-
-s:	1	8	0	0	0	0
	50.0%	100.0%	0.0%	0.0%	-	-
-en:	1	0	0	0	0	0
	50.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-	-
Tot:	2	8	1	2	0	0

Tabel 5: meester

nm	Simpl.: meester	Vla.	Holl.	Brab.	Limb.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	0	0	1	0	1	0	1	1.8%
	0.0%	0.0%	100.0%	-	-	-	-	91.7%
-s:	54	1	0	0	55	0	0	98.2%
	100.0%	100.0%	0.0%	-	-	-	-	8.3%
Tot:	54	1	1	0	56	0	0	36
gm	Simpl.: meester	Vla.	Holl.	Brab.	Limb.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	33	0	0	0	33	0	0	91.7%
	91.7%	-	-	-	-	-	-	8.3%
-s:	3	0	0	0	3	0	0	8.3%
	8.3%	-	-	-	-	-	-	91.7%
Tot:	36	0	0	0	36	0	0	36
dm	Simpl.: meester	Vla.	Holl.	Brab.	Limb.	Utr.	Limb.	IJss.
-s:	38	0	0	0	38	0	0	97.4%
	97.4%	-	-	-	-	-	-	2.6%
-en:	1	0	0	0	1	0	0	2.6%
	2.6%	-	-	-	-	-	-	97.4%
Tot:	39	0	0	0	39	0	0	39
am	Simpl.: meester	Vla.	Holl.	Brab.	Limb.	Utr.	Limb.	IJss.
-s:	5	0	0	0	5	0	0	100.0%
	100.0%	-	-	-	-	-	-	0.0%
Tot:	5	0	0	0	5	0	0	5

Tabel 6: broeder

nm	Simpl.: broeder	Vla.	Holl.	Brab.	Limb.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	2	0	0	0	0	0	0	1.6%
	3.8%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	98.4%
-e:	27	14	12	4	22	0	0	64.2%
	51.9%	58.3%	92.3%	33.3%	100.0%	-	-	35.8%
-s:	23	10	1	8	0	0	0	34.1%
	44.2%	41.7%	7.7%	66.7%	0.0%	-	-	64.2%
Tot:	52	24	13	12	22	0	0	123

gm Simpl.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	1	1	2	1	0	0
	5.3%	50.0%	28.6%	100.0%	0.0%	-
-s:	10	0	5	0	9	0
	52.6%	0.0%	71.4%	0.0%	100.0%	-
-s:	8	1	0	0	0	0
	42.1%	50.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
Tot:	19	2	7	1	9	0

dm Simpl.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	1	0	0	0	2	0
	2.4%	0.0%	0.0%	0.0%	12.5%	0.0%
-s:	16	5	0	0	0	0
	39.0%	26.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	24	14	19	4	14	1
	58.5%	73.7%	100.0%	100.0%	87.5%	100.0%
Tot:	41	19	19	4	16	1

am Simpl.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	8	7	4	0	4	0
	66.7%	63.6%	80.0%	-	100.0%	-
-s:	4	4	1	0	0	0
	33.3%	36.4%	20.0%	-	0.0%	-
Tot:	12	11	5	0	4	0

gm Comp.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	1	0	0	0	0	0
	3.6%	-	0.0%	-	0.0%	-
-e:	0	0	0	0	1	0
	0.0%	-	0.0%	-	100.0%	-
-s:	27	0	1	0	0	0
	96.4%	-	100.0%	-	0.0%	-
Tot:	28	0	1	0	1	0

dm Comp.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	0	1	1	0	0	0
	-	100.0%	100.0%	-	-	-
Tot:	0	1	1	0	0	0

dm Comp.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	0	1	1	0	0	2
	0.0%	11.1%	20.0%	-	-	9.5%
-s:	7	6	1	0	0	14
	100.0%	66.7%	20.0%	-	-	66.7%
-en:	0	2	3	0	0	5
	0.0%	22.2%	60.0%	-	-	23.8%
Tot:	7	9	5	0	0	21

am Comp.: broeder

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-e:	0	1	0	0	0	1
	0.0%	50.0%	-	-	-	25.0%
-s:	2	0	0	0	0	2
	100.0%	0.0%	-	-	-	50.0%
-en:	0	1	0	0	0	1
	0.0%	50.0%	-	-	-	25.0%
Tot:	2	2	0	0	0	4

Tabel 7: M-erZ

nm Simpl.: M-erZ

Regio:	Vla.	Holl.	Utr.
-e:	0	1	0
	0.0%	20.0%	-
-s:	6	4	0
	66.7%	80.0%	-
-en:	3	0	0
	33.3%	0.0%	-
Tot:	9	5	0

gm Simpl.: M-erZ

Regio:	Vla.	Holl.	Utr.
-s:	3	0	0
	100.0%	-	-
Tot:	3	0	0

dm Simpl.: M-erZ

Regio:	Vla.	Holl.	Utr.
-e:	0	2	0
	0.0%	18.2%	-
-s:	12	0	0
	75.0%	0.0%	-
-en:	4	9	0
	25.0%	81.8%	-
Tot:	16	11	0

am Simpl.: M-erZ

Regio:	Vla.	Holl.	Utr.
-e:	0	6	2
	0.0%	54.5%	100.0%
-s:	2	5	0
	7.1%	45.5%	0.0%
-en:	20	0	0
	71.4%	0.0%	0.0%
Tot:	28	11	2

dm Comp.: M-erZ

Regio:	Vla.	Holl.	Utr.
-e:	0	1	0
	-	100.0%	-
Tot:	0	1	0

Tabel 8: M-aar

nm Simpl.: M-aar

Regio:	Vla.	Holl.
-e:	1	0
	0.8%	-
-s:	123	0
	99.2%	-
Tot:	124	0

gm Simpl.: M-aar

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	9	0	9	1
	90.0%	0.0%	81.8%	9.1%
-s:	1	0	1	1
	10.0%	0.0%	9.1%	9.1%
-en:	0	1	1	1
	0.0%	100.0%	9.1%	9.1%
Tot:	10	1	11	11

dm Simpl.: M-aar

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-s:	60	5	65	1
	90.9%	83.3%	90.3%	2.3%
-en:	6	1	7	1
	9.1%	16.7%	9.7%	2.3%
Tot:	66	6	72	2

am Simpl.: M-aar

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	0	1	1	1
	0.0%	9.1%	2.0%	2.0%
-s:	39	8	47	4
	100.0%	72.7%	94.0%	20.0%
-en:	0	2	2	1
	0.0%	18.2%	4.0%	2.0%
Tot:	39	11	50	6

Tabel 9: M-ier

nm Simpl.: M-ier

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	2	0	49	1
	9.1%	0.0%	62.0%	100.0%
-s:	19	0	0	0
	86.4%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	1	0	30	0
	4.5%	0.0%	38.0%	0.0%
Tot:	22	0	79	1

gm Simpl.: M-ier

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	1	0	0	0
	11.1%	0.0%	0.0%	0.0%
-e:	4	0	2	0
	44.4%	0.0%	100.0%	0.0%
-s:	2	0	0	0
	22.2%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	2	0	0	0
	22.2%	0.0%	0.0%	0.0%
Tot:	9	0	2	0

dm Simpl.: M-ier

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	0	1	0	0
	0.0%	50.0%	0.0%	0.0%
-s:	29	0	0	0
	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	0	1	12	0
	0.0%	50.0%	100.0%	0.0%
Tot:	29	2	12	0

am Simpl.: M-ier

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	1	1	2	0
	5.9%	100.0%	100.0%	0.0%
-s:	15	0	0	0
	88.2%	0.0%	0.0%	0.0%
-en:	1	0	0	0
	5.9%	0.0%	0.0%	0.0%
Tot:	17	1	2	0

Tabel 10: M-eur

nm Simpl.: M-eur

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.
-e:	1	0	3	4
	9.1%	0.0%	60.0%	25.0%
-s:	10	0	2	12
	90.9%	0.0%	40.0%	75.0%
Tot:	11	0	5	16

dm Simpl.: M-eur

Regio: Vla. Holl. Brab.

-s:	17	0	0	17
	89.5%	0.0%	0.0%	89.5%
-en:	2	0	0	2
	10.5%	0.0%	0.0%	10.5%
Tot:	19	0	0	19

am Simpl.: M-eur

Regio: Vla. Holl. Brab.

-e:	0	2	0	2
	0.0%	100.0%	0.0%	16.7%
-s:	9	0	1	10
	100.0%	0.0%	100.0%	83.3%
Tot:	9	2	1	12

Tabel 11: stuk

nm Simpl.: stuk

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-e:	24	0	0	0	0	24
	28.9%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	22.9%
-s:	2	0	0	0	0	2
	2.4%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	1.9%
-en:	56	3	9	1	8	78
	67.5%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	74.3%
-er:	1	0	0	0	0	1
	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	1.0%
Tot:	83	3	9	1	8	105

gm Simpl.: stuk

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-en:	12	6	1	0	0	19
	100.0%	100.0%	100.0%	-	-	100.0%
Tot:	12	6	1	0	0	19

dm Simpl.: stuk

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-e:	1	0	0	0	0	1
	0.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.2%
-s:	3	0	0	0	0	3
	1.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.7%
-en:	302	66	46	2	38	454
	98.7%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	99.1%
Tot:	306	66	46	2	38	458

am Simpl.: stuk

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-ø:	11	0	0	0	1	12
	3.1%	0.0%	0.0%	-	11.1%	3.0%
-e:	66	1	0	0	1	68
	18.8%	3.2%	0.0%	-	11.1%	16.8%
-s:	12	0	0	0	0	12
	3.4%	0.0%	0.0%	-	0.0%	3.0%
-en:	261	30	13	0	7	311
	74.1%	96.8%	100.0%	-	77.8%	76.8%
-er:	1	0	0	0	0	1
	0.3%	0.0%	0.0%	-	0.0%	0.2%
-a:	1	0	0	0	0	1
	0.3%	0.0%	0.0%	-	0.0%	0.2%
Tot:	352	31	13	0	9	405

Tabel 12: man

nm Simpl.: man

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-ø:	97	4	31	1	1	134
	59.5%	26.7%	86.1%	50.0%	100.0%	61.5%
-e:	62	11	5	1	0	80
	38.0%	73.3%	13.9%	50.0%	0.0%	36.7%
-en:	4	0	0	0	0	4
	2.5%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	1.8%
Tot:	163	15	36	2	1	218

gm Simpl.: man

Regio: Vla. Holl. Brab. Utr. Limb. IJss.

-ø:	5	2	21	0	0	28
	10.6%	9.1%	70.0%	0.0%	-	27.5%
-e:	42	17	9	3	0	71
	89.4%	77.3%	30.0%	100.0%	-	69.6%
-en:	0	3	0	0	0	3
	0.0%	13.6%	0.0%	0.0%	-	2.9%
Tot:	47	22	30	3	0	102

dm Simpl.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	1	3	3	0	0	0
	0.9%	5.9%	10.0%	0.0%	-	0.0%
-e:	21	4	1	0	0	26
	19.8%	7.8%	3.3%	0.0%	-	13.7%
-s:	2	0	0	0	0	2
	1.9%	0.0%	0.0%	0.0%	-	0.0%
-en:	82	44	26	2	0	1
	77.4%	86.3%	86.7%	100.0%	-	100.0%
Tot:	106	51	30	2	0	1
						190

am Simpl.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	24	10	15	2	0	0
	40.7%	40.0%	68.2%	66.7%	-	-
-e:	32	12	6	1	0	0
	54.2%	48.0%	27.3%	33.3%	-	-
-en:	3	3	1	0	0	0
	5.1%	12.0%	4.5%	0.0%	-	-
Tot:	59	25	22	3	0	0
						109

nm Comp.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	0	2	0	0	0	0
	0.0%	7.4%	0.0%	0.0%	-	-
-e:	9	24	1	0	0	0
	90.0%	88.9%	100.0%	0.0%	-	-
-s:	1	1	0	0	0	0
	10.0%	3.7%	0.0%	0.0%	-	-
-en:	0	0	0	1	0	0
	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%	-	-
Tot:	10	27	1	1	0	0
						39

gm Comp.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	12	0	0	0	0	0
	27.9%	0.0%	-	0.0%	-	-
-e:	31	6	0	1	0	0
	72.1%	100.0%	-	100.0%	-	-
Tot:	43	6	0	1	0	0
						50

dm Comp.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	1	0	0	0	0	0
	2.6%	0.0%	-	-	-	-
-e:	0	3	0	0	0	0
	0.0%	18.8%	-	-	-	-
-s:	34	10	0	0	0	0
	87.2%	62.5%	-	-	-	-
-en:	4	3	0	0	0	0
	10.3%	18.8%	-	-	-	-
Tot:	39	16	0	0	0	0
						55

am Comp.: man

Regio:	Vla.	Holl.	Brab.	Utr.	Limb.	IJss.
-ø:	0	1	0	0	2	0
	0.0%	14.3%	0.0%	-	100.0%	-
-e:	4	5	1	0	0	0
	40.0%	71.4%	100.0%	-	0.0%	-
-s:	6	0	0	0	0	0
	60.0%	0.0%	0.0%	-	0.0%	-
-en:	0	1	0	0	0	0
	0.0%	14.3%	0.0%	-	0.0%	-
Tot:	10	7	1	0	2	0
						20